

Національна академія державного управління
при Президентіві України

Г. Б. Марушевський

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА

навчальний посібник

Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого
планування розвитку областей і міст України
Проект міжнародної технічної допомоги

Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого
планування розвитку областей і міст України
Проект міжнародної технічної допомоги

Г. Б. Марушевський

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА

навчальний посібник

Canada

Government
of Canada

Gouvernement
du Canada

УДК 303.446:352/353

М 25

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії державного управління при Президентіві України (протокол № 218/11-9 від 13 листопада 2014 р.)

Рецензенти:

В. І. Карамушка, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри екології Національного університету «Кієво-Могилянська академія»;

Є. В. Хлобистов, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України».

М 25 Марушевський Г. Б. Стратегічна екологічна оцінка : навч. посіб. з компакт-диском / Г. Б. Марушевський. — К. : К.І.С., 2014. — 88 с.

ISBN 978-617-684-091-6

У навчальному посібнику висвітлено теоретичні основи стратегічної екологічної оцінки, можливості та переваги СЕО порівняно з ОВНС, вигоди та витрати від застосування СЕО, принципи застосування СЕО, зв'язок СЕО зі стратегічним плануванням, методологію проведення СЕО та основні методи СЕО. На компакт-диску, що додається до навчального посібника, є приклади звітів про СЕО та український і канадський кейси з проведення СЕО.

Навчальний посібник адресований слухачам системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, а також студентам вищих навчальних закладів. Він також стане в нагоді всім тим, хто виявляє інтерес до стратегічної екологічної оцінки, у тому числі державним службовцям, науковцям і представникам громадських екологічних організацій.

© Г. Б. Марушевський, 2014

© Національна академія державного управління при Президентіві України, 2014

© Проект РЕОП, 2014

ISBN 978-617-684-091-6

ЗМІСТ

INTRODUCTION.....	5
ВСТУП	7
СКОРОЧЕННЯ	9
УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	10
РОЗДІЛ 1. Основи стратегічної екологічної оцінки	11
§ 1.1. Місце SEO в розвитку системи екологічної оцінки	11
§ 1.2. Нормативно-правова база проведення SEO	13
§ 1.3. Визначення, зміст і мета проведення SEO. Зв'язок SEO зі збалансованим розвитком	17
§ 1.4. Можливості та переваги SEO порівняно з оцінкою впливу на навколишнє середовище	20
§ 1.5. Принципи застосування SEO.....	22
§ 1.6. Застосування SEO: вигоди та витрати	24
Питання для самоперевірки та обговорення	26
РОЗДІЛ 2. Процес SEO	27
§ 2.1. Процес розроблення стратегій, планів і програм	27
§ 2.2. Процес проведення SEO	28
§ 2.3. Зв'язок SEO з процесом розроблення СПП	30
§ 2.4. Учасники процесу SEO	31
§ 2.5. Способи проведення SEO	32
Питання для самоперевірки та обговорення	37
РОЗДІЛ 3. Методологія проведення SEO	38
§ 3.1. Попередня оцінка СПП щодо необхідності проведення SEO (скринінг)	38
§ 3.2. Визначення сфери охоплення SEO (скоупінг)	41
§ 3.3. Оцінка впливу СПП на довкілля	43
§ 3.4. Звіт про SEO	45
§ 3.5. Врахування результатів SEO при прийнятті рішення щодо СПП ..	46
§ 3.6. Моніторинг фактичного впливу стратегічної ініціативи на довкілля .	48
§ 3.7. Участь громадськості та консультації	49
Питання для самоперевірки та обговорення	54
РОЗДІЛ 4. Основні методи SEO	55
§ 4.1. Загальна характеристика методів, що використовуються при проведенні SEO	55
§ 4.2. Аналітичні методи	56
§ 4.3. Аналіз заінтересованих сторін	66
§ 4.4. Методи участі громадськості	68
Питання для самоперевірки та обговорення	73
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ГЛОСАРИЙ.....	76
ДОДАТКИ.....	81
Додаток А. Оцінка впливів на довкілля: контрольний перелік.....	81

INTRODUCTION

Strategic Environmental Assessment (SEA) is a methodology to promote and improve planning processes in general and the integration of environmental aspects into strategic plans and proposed public programs in particular. This course presents methodological and procedural guidance for undertaking regionally based SEA. In developing this course, the intent is to facilitate a more proactive and integrated approach to SEA by public officials. SEA is a means to judge cumulative environmental impact and to seek ways to minimize any harmful impact judged to be significant.

SEA is used by international organizations — such as the OECD, the World Bank, and the United Nations — as well as the governments of numerous countries and the European Union. As Ukraine seeks international financing and pursues international trade agreements and associations, SEA may become a consideration in negotiation. All those involved in environmental assessment and its practice should have an understanding of SEA — what it is, why it has emerged and how it contributes to informed decision-making in support of environmental protection and sustainable economic development. This course was developed to support this understanding.

This course was prepared under the “Building Capacity in Evidence-Based Economic Development Planning in Ukrainian Oblasts and Municipalities” Project (EBED), implemented by The Conference Board of Canada and funded by the Government of Canada’s Department of Foreign Affairs, Trade and Development (DFATD). This course incorporates lessons learnt from Ukraine’s first regional SEA, a case study from Dnipropetrovsk Oblast led by EBED. Experiences of Canada and other countries are also presented. All information is adapted to the legal requirements and practices of regional planning in Ukraine.

This course is designed primarily for those in public administration and local self government for incorporation into their initial training, retraining or advanced training programs. It is also useful for anyone interested in regional planning, environmental assessment and strategic environmental assessment including academics and representatives of environmental organizations.

The purpose of the “Strategic Environmental Assessment” course is to give current and future civil servants and local government officials’ theoretical and practical knowledge on SEA. The course is structured to provide the knowledge and skills for integrating SEA into the development of policies, programs and plans at national and regional levels.

Specific objectives of the course are:

- to provide a history of SEA development, basic concepts, principles and key definitions;
- to discuss SEA application and trends, the relationship to environmental impact assessment and to sustainable development;

- to identify the limitations of SEA;
- to review and understand general principles for conducting an SEA, the steps involved and the tools and methods that are often used;
- to provide SEA case studies for review and analysis;
- to gain practice in the review of SEA documents and documentation;
- to identify the importance of public participation and stakeholder involvement including why engage, who to engage and when to engage;
- to examine how to establish an environmental baseline and associated monitoring program;
- to explore the benefits and costs of SEA application;
- to develop basic skills to identify SEA methodologies for specific Policies, Plans and Programs (PPP) and SEA process integration at national and regional levels; and
- to create a basic competency for use of SEA tools in management activities related to strategic planning and environmental assessment.

The course consists of two modules. The first module defines SEA, provides an overview of SEA practice, and covers the basics of the SEA process and its relationship to strategic planning. Module 2 presents a detailed SEA methodology and the basic SEA methods. The course also includes 2 seminars and 4 workshops on SEA to allow for students to practice techniques and explore SEA concepts either individually or in a group. A companion teacher's manual has been prepared to support course delivery.

ВСТУП

Одним з інструментів реалізації екологічної політики є екологічна оцінка. Екологічна оцінка заснована на простому принципі: легше виявити і запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії її провадження.

Системи екологічної оцінки планованої діяльності нині використовуються практично в усіх країнах світу і багатьма міжнародними організаціями як превентивний, попереджувальний інструмент екологічної політики. Екологічна оцінка зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на довкілля і використанні результатів цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків. Такий підхід стає особливо актуальним з огляду на поширення уявлень про збалансований (сталий) розвиток, оскільки він дає можливість враховувати, поряд з економічними, екологічні фактори вже на стадії формулювання цілей, планування та прийняття рішень про провадження тієї чи іншої діяльності.

Наприкінці 70-х рр. XX ст. у практиці багатьох країн закріпилася оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) різноманітних проектів господарської діяльності. Утім, у 80-х рр. XX ст. зріс інтерес до аналізу можливих екологічних наслідків, що стосуються не тільки проектів будівництва конкретних господарських об'єктів, а й стратегічних рішень: планів територіального та галузевого розвитку, комплексних програм, стратегій, нормативно-правових актів. Аналіз екологічних наслідків стратегічних рішень отримав назву «стратегічна екологічна оцінка» (СЕО).

СЕО упродовж останнього десятиріччя застосовується в багатьох країнах світу. Проведення СЕО в ЄС регулюється Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище. Основні положення цієї Директиви стали підґрунтям для підготовки Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо). Протокол про СЕО був підписаний у травні 2003 р. в Києві на 5-й Всеєвропейській конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи». Україна також підписала Протокол про СЕО, але досі не ратифікувала його.

В Україні є передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки.

У 2013–2014 рр. вперше в Україні стратегічна екологічна оцінка проводилася для стратегії регіонального розвитку, а саме для Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року. Це відбулося за сприяння проектів міжнародної технічної допомоги «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП) і «Місцевий економічний розвиток міст України» (Проект МЕРМ), що впроваджуються відповідно Конференційною радою Канади та Федерацією

канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади. Для проведення регіональної СЕО в межах Проекту РЕОП була розроблена та апробована методологія, що ґрунтується на досвіді інших країн та адаптована до законодавчих вимог і практики планування регіонального розвитку в Україні.

Ця робота стала підґрунтям для вироблення та практичної апробації методології СЕО, а також для підготовки матеріалів навчальної програми з СЕО для державних службовців та представників органів місцевого самоврядування.

Метою навчальної дисципліни «Стратегічна екологічна оцінка» є оволодіння слухачами сучасними теоретичними і практичними знаннями з основ стратегічної екологічної оцінки як інструменту збалансованого (сталого) розвитку; набуття умінь та навичок з організації процесу СЕО; здобуття знань та вмінь щодо інтеграції процесу СЕО з процесами розроблення стратегій, програм і планів на національному та регіональному рівнях.

Завдання навчальної дисципліни:

- з'ясувати сутність стратегічної екологічної оцінки як інструменту збалансованого (сталого) розвитку;
- засвоїти базові поняття та принципи СЕО;
- вивчити можливості та переваги СЕО, вигоди та витрати від застосування СЕО;
- ознайомитися з теоретичними засадами та прикладними аспектами проведення СЕО на національному та регіональному рівнях та з методами СЕО;
- виробити основні вміння та навички щодо визначення методології СЕО для конкретних СПП та інтеграції процесу СЕО з процесами розроблення СПП на національному та регіональному рівнях;
- набути здатності аналізувати поточний стан довкілля, оцінювати вплив СПП на довкілля, забезпечувати участь громадськості в процесі СЕО та готувати рекомендації щодо запобігання або зменшення екологічних наслідків реалізації СПП;
- сформувані компетенції щодо використання інструментарію СЕО в управлінській діяльності, яка стосується стратегічного планування та екологічної оцінки.

Навчальний посібник складається з чотирьох розділів. У першому розділі подані загальні відомості про СЕО. У другому розділі розглядаються основи процесу СЕО та його зв'язок зі стратегічним плануванням. У розділі 3 більш детально висвітлена методологія проведення СЕО. У розділі 4 розглядаються основні методи СЕО. До кожного розділу в початковому посібнику наведено питання для самоперевірки та обговорення на лекціях, практичних і семінарських заняттях, що дасть можливість ефективно опрацювати навчальний матеріал під час аудиторної та самостійної роботи.

На компакт-диску, що додається до початкового посібника, є приклади звітів з СЕО та український і канадський кейси з проведення СЕО.

Автор висловлює щирі подяку всій команді Проекту РЕОП за сприяння у виданні цього навчального посібника. Особлива подяка канадському експерту з питань довкілля Вітольду Семенюку за надані матеріали, цінні поради та рекомендації.

СКОРОЧЕННЯ

ГІС	— геоінформаційна система
ЄЕК ООН	— Європейська економічна комісія ООН
ЄС	— Європейський Союз
ОВНС	— оцінка впливу на навколишнє середовище
ППП	— політики, плани і програми
П/П	— план чи програма
СЕО	— стратегічна екологічна оцінка
СПП	— стратегії, плани і програми

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Означення

Зверніть увагу

Питання для самоперевірки та обговорення

Висновки

Довідка, приклад, досвід, кращі практики

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

§ 1.1. МІСЦЕ СЕО В РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Вперше екологічна оцінка як оцінка проектів планованої діяльності була запроваджена у США. У 1969 р. Конгрес США прийняв Закон про національну політику у сфері навколишнього середовища (U.S. National Environmental Policy Act, NEPA), який зобов'язав усі федеральні агенції брати до уваги та оцінювати екологічні наслідки проектів законодавчих документів і проектів господарської діяльності.

Екологічна оцінка (англ. environmental assessment, EA) — процес систематичного аналізу та оцінки екологічних наслідків запланованої діяльності, консультацій із заінтересованими сторонами, а також врахування результатів цього аналізу та консультацій у плануванні, проектуванні, схваленні та провадженні такої діяльності.

З часу своєї появи екологічна оцінка була суттєво вдосконалена. Нині оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) широко використовується на національному рівні в багатьох країнах світу для оцінки проектів планованої діяльності. Найбільш вагомими тенденціями розвитку екологічної оцінки та її механізмів спостерігаються в тих країнах, які першими застосували ОВНС, зокрема це США (1969 р.), Австралія (1973 р.), Канада (1973 р.), Нова Зеландія (1973 р.) і Франція (1976 р.).

Екологічна оцінка широко застосовується упродовж останніх десятиріч і на міжнародному рівні, а саме:

- у 1985 р. була прийнята Директива Європейського економічного співтовариства з екологічної оцінки;
- Світовий Банк та інші міжнародні організації визначили процедуру екологічної оцінки, яка має сприяти впровадженню процесу оцінювання в багатьох країнах з метою забезпечення інвестиційної привабливості проектів;
- у Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) визначено принципи і положення щодо екологічної оцінки проектів та іншої діяльності, що мають транскордонний вплив;
- у 1992 р. у Рамковій конвенції ООН про зміну клімату та Конвенції про біологічне різноманіття введено додаткові вимоги до екологічної оцінки.

У 1980 р. було створено Міжнародну асоціацію оцінки впливів (IAIA). Інформація про цю асоціацію подана на сайті <http://www.iaia.org/default.aspx>.

Вчені країн Заходу виділяють 4 основні етапи розвитку екологічної оцінки:

- 1) початковий — введення основних принципів, організаційних заходів і аналітичних методів проведення екологічної оцінки (початок 70-х рр. ХХ ст.);
- 2) розширення масштабів — поступове залучення до екологічної оцінки соціальних та інших факторів (здоров'я людей, ризик тощо), удосконалення можливостей участі громадськості, приділення більшої уваги управлінню впливом (кінець 70-х — початок 80-х рр. ХХ ст.);
- 3) переорієнтація процесу — підвищена увага до кумулятивного впливу; інтеграція екологічної оцінки проектного рівня з розробленням стратегій, планів, програм і регулюванням, а також введення моніторингу, аудиту та інших післяпроектних процедур (середина — кінець 80-х рр. ХХ ст.);

Кумулятивний вплив — вплив, який виникає внаслідок спільної дії декількох факторів, розподілених у просторі, або внаслідок дії одного фактора, розподіленого в часі.

- 4) наближення до сучасної моделі збалансованого розвитку — розроблення СЕО, нові вимоги до екологічної оцінки, а також розроблення методологічних засад проведення інтегрованої оцінки.

Поява СЕО викликана тим, що у 80-х роках ХХ ст. зріс інтерес до аналізу можливих екологічних наслідків, що стосуються не тільки проектів будівництва конкретних господарських об'єктів, а й стратегічних рішень: планів територіального та галузевого розвитку, комплексних програм, стратегій, нормативно-правових актів. Аналіз екологічних наслідків стратегічних рішень отримав назву «стратегічна екологічна оцінка» (СЕО). Стратегічна екологічна оцінка є другою після ОВНС стадією розвитку екологічної оцінки.

Першою країною, яка запровадила формальну систему стратегічної екологічної оцінки державних стратегічних ініціатив, була Канада.

У 1990 р. уряд Канади видав Директиву про екологічну оцінку проектів політик, планів і програм, яка була оновлена в 1999 р. У Директиві визначено необхідність розгляду міністерствами і відомствами потенційних впливів на довкілля політик, планів і програм. У Директиві чітко визначено зобов'язання міністерств і відомств: вони повинні враховувати масштаби і характер ймовірних екологічних наслідків кожної стратегічної ініціативи та необхідність вживання запобіжних заходів зі зменшення або усунення несприятливого впливу. Рішення щодо реалізації стратегічної ініціативи має враховувати результати СЕО, яка використовується для сприяння досягненню цілей збалансованого розвитку Канади.

СЕО упродовж останнього десятиріччя застосовується у 27 країнах ЄС, в Австралії, Канаді, Новій Зеландії та США. СЕО застосовують міжнародні агентства допомоги розвитку, а також міжнародні фінансові організації, такі як Світовий Банк та Європейський банк реконструкції та розвитку.

У 1994 р. було створено Канадське агентство з екологічної оцінки (CEAA) (<http://www.ceaa.gc.ca/default.asp?lang=en&n=D75FB358-1>). Ця федеральна організація сприяє іншим федеральним органам у проведенні ОВНС та СЕО. У 1995 р. Уряд Канади ввів посаду комісара з охорони довкілля та збалансованого розвитку, який відповідає від федерального уряду за екологізацію федеральної політики, діяльності та програм. Комісар очолює спеціальний підрозділ в Управлінні генерального аудитора та проводить екологічний аудит діяльності уряду.

§ 1.2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПРОВЕДЕННЯ СЕО

З 2001 р. СЕО є обов'язковою для провадження усіма країнами-членами Європейського Союзу. Застосування СЕО в ЄС регулюється **Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище**. Мета Директиви полягає в забезпеченні високого рівня охорони довкілля і сприянні інтеграції екологічних факторів у підготовку та прийняття планів і програм з метою сприяння збалансованому розвитку шляхом забезпечення проведення екологічної оцінки деяких планів і програм, які, ймовірно, матимуть значний вплив на довкілля.

У цій Директиві встановлено для країн-членів ЄС такі вимоги:

- проводити СЕО планів і програм, які, ймовірно, матимуть значний вплив на довкілля;
- проводити СЕО планів і програм, які підлягають розробленню та (або) схваленню органами влади на національному, регіональному чи місцевому рівнях або розробляються органом влади для прийняття парламентом або урядом відповідно до офіційної процедури;
- проводити СЕО має компетентний орган, відповідальний за підготовку плану чи програми. Після консультацій з природоохоронними органами цей орган має підготувати екологічний звіт, який враховуватиме здобуті знання та чинні методи оцінки, рівень даних і альтеративні плани та програми, а також їх оцінку;
- забезпечувати доступ до проекту плану чи програми та екологічного звіту для природоохоронних органів і громадськості, які повинні мати можливість висловити свою думку стосовно цих документів;
- забезпечувати доступ до проекту плану чи програми та екологічного звіту для інших країн-членів, на які може впливати план чи програма, та проводити з ними консультації щодо транскордонних впливів (якщо цього вимагають інші країни);
- враховувати думки, висловлені відповідними органами влади, громадськістю та іншими країнами-членами, під час підготовки остаточного варіанту плану чи програми до їх прийняття;
- інформувати всі заінтересовані сторони, з якими проводилися консультації, про те, коли буде прийнято план чи програму, та надавати їм можливість зробити заяву щодо того, чи були враховані всі екологічні аспекти та їхні пропозиції;

- здійснювати огляд якості процесу СЕО;
- здійснювати моніторинг планів і програм для того, щоб визначити на ранній стадії їх реалізації непередбачуваний негативний вплив на довкілля і вжити відповідних заходів для виправлення ситуації;
- забезпечувати координацію (де це доцільно) процедур екологічної оцінки, що відповідають вимогам Директиви 2001/42/ЄС та іншого законодавства ЄС;
- надавати звіт Європейській Комісії щодо впровадження цієї Директиви до липня 2006 року, а згодом — кожні 7 років.

Директива 2001/42/ЄС не містить опису покрокової процедури проведення СЕО.

Основні положення Директиви 2001/42/ЄС стали основою для підготовки **Протоколу про стратегічну екологічну оцінку** (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо). Протокол про СЕО забезпечив подальший розвиток СЕО порівняно з Директивою 2001/42/ЄС. Зокрема, у ньому додано оцінку законодавчих актів, приділено значну увагу впливу на здоров'я населення та процедурі участі громадськості й консультацій із заінтересованими сторонами.

У травні 2003 р. в Києві на 5-й Всеєвропейській конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи» Протокол про СЕО був відкритий для підписання. Загалом його підписало 38 сторін. Протокол набув чинності 14 липня 2010 р. Станом на червень 2014 р. Сторонами протоколу є 26 країн регіону ЄЕК ООН.

Метою Протоколу є забезпечення високого рівня захисту довкілля, у тому числі здоров'я населення, шляхом:

- забезпечення ретельного врахування екологічних міркувань, у тому числі здоров'я населення, у процесі розроблення планів і програм;
- сприяння розгляду екологічних питань, що викликають занепокоєння, у тому числі здоров'я населення, у процесі розроблення політики й законодавства;
- встановлення чітких, прозорих і ефективних процедур СЕО;
- забезпечення участі громадськості в СЕО;
- інтеграції за допомогою цих засобів екологічних питань, що викликають занепокоєння, у тому числі здоров'я населення, до заходів і документів, які розробляються для забезпечення подальшого збалансованого розвитку.

Плани та програми (відповідно до Протоколу про СЕО) — плани та програми та будь-які зміни до них, які: а) вимагаються законодавчими, регуляторними або адміністративними положеннями; б) підлягають розробленню й (або) прийняттю органом влади для прийняття відповідно до офіційної процедури парламентом або урядом.

Відповідно до Протоколу, стратегічна екологічна оцінка проводиться для планів і програм, які розробляються для сільського господарства, лісового

господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, у тому числі гірничодобувної, транспорту, регіонального розвитку, управління відходами, водного господарства, телекомунікації, туризму, планування розвитку міських і сільських районів або землекористування і які визначають умови для погодження в майбутньому проектів, перелічених у додатках до Протоколу I і II.

У Протоколі про СЕО описано процедуру проведення СЕО і містяться зобов'язання щодо забезпечення участі громадськості в СЕО.

Директива 2001/42/ЄС та Протокол про СЕО можуть бути використані як нормативна та методична основа для проведення СЕО в Україні.

В Україні оцінка впливу господарської діяльності на довкілля забезпечується державною екологічною експертизою, до складу якої входить оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС).

Оцінка впливу на навколишнє середовище (англ. environmental impact assessment, EIA) — процедура систематичного дослідження можливих наслідків впливу будівництва та реконструкції різних об'єктів на довкілля на стадії проектування.

Проведення екологічної експертизи та ОВНС регулюється Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), «Про екологічну експертизу» (1995 р.), «Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті» (1999 р.) та Державними будівельними нормами України ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні та будівництві підприємств, будинків і споруд» (2004 р.).

Державна екологічна експертиза та ОВНС спрямовані переважно на оцінку впливу на довкілля конкретних проектів. Разом з тим, Закон України «Про екологічну експертизу» від 09 лютого 1995 р. № 45/95-ВР відносить до об'єктів екологічної експертизи державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства, проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування тощо. Однак процедура такої експертизи чітко не визначена.

В Україні нема механізмів урахування екологічних міркувань при розробленні та прийнятті проектів стратегій, планів і програм економічного і соціального розвитку на національному та регіональному рівнях.

У травні 2003 р. Україна підписала Протокол про СЕО, проте він ще досі не ратифікований парламентом.

Законодавство України щодо проведення екологічної оцінки планів і програм частково відповідає вимогам Директиви 2001/42/ЄС, але нині СЕО в Україні фактично не проводиться. Тому формування національної норматив-

но-правової процедури проведення СЕО є важливим завданням сьогодення на шляху розвитку та адаптації екологічного законодавства України до норм Європейського Союзу.

У Законі України «**Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року**», ухваленому Верховною Радою України 21 грудня 2010 року, визначено засади нової екологічної політики України як частини реформ, що впроваджуються в процесі асоціації з ЄС. У цьому законі СЕО задекларована в основних принципах національної екологічної політики, інструментах реалізації національної екологічної політики та показниках ефективності Стратегії.

Одним з показників цілі 4 Стратегії «Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління» є показник «Частка державних, галузевих, регіональних та місцевих програм розвитку, які пройшли стратегічну екологічну оцінку, — відсотків».

25 травня 2011 р. Кабінет Міністрів України схвалив **Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011–2015 роки**, в якому визначено конкретні заходи, спрямовані на досягнення стратегічних цілей. Зокрема, для досягнення цілі 4 «Інтеграція екологічної політики та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління» передбачені такі заходи:

- п. 158 «Підготовка та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо внесення змін до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» стосовно обов'язкового врахування засад екологічної політики в проектах державних, секторальних (галузевих), регіональних стратегій і програм під час проведення стратегічної екологічної оцінки»;
- п. 160 «Підготовка та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо запровадження стратегічної екологічної оцінки з метою гармонізації з Директивою 2001/42/ЄС».

У 2012 р. Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.12.2012 № 659 затверджено **Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**. Цей план, зокрема, передбачає прийняття нормативно-правового акта (закону) про запровадження СЕО, що має визначити процедуру та основні вимоги до СЕО відповідно до Директиви 2001/42/ЄС та Протоколу про СЕО.

Економічна частина **Угоди про асоціацію між Україною та ЄС**, підписана 27 червня 2014 р., передбачає наближення законодавства України до законодавства ЄС з питань навколишнього природного середовища. Це стосується впровадження 26-ти Директив ЄС і 3-х Регламентів ЄС, у тому числі Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище.

Протягом 3-х років з дати набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС мають бути впроваджені такі положення Директиви 2001/42/ЄС:

- прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу (органів);
- встановлення процедури визначення, які плани або програми потребують стратегічної екологічної оцінки, та вимог про те, що плани або програми, щодо яких стратегічна екологічна оцінка є обов'язковою, підлягають такій оцінці (ст. 3);
- встановлення процедури консультацій з органами з питань охорони навколишнього середовища та процедури консультацій із громадськістю (ст. 6);
- досягнення домовленостей із сусідніми країнами щодо обміну інформацією та проведення консультацій (ст. 7).

Підсумовуючи, слід зазначити, що в національному законодавстві України потрібно закріпити обов'язковість стратегічної екологічної оцінки стратегій, програм і планів, що стосуються соціально-економічного розвитку регіонів, розвитку окремих галузей економіки, просторово-територіального розвитку та використання природних ресурсів. Застосування СЕО необхідне, передусім, для планування територіальної структури міст, планування використання води для потреб виробництва і житлово-комунального господарства, управління відходами, розвитку мереж дорожнього руху (особливо на території великих міст), розвитку транспортної структури, у тому числі громадського транспорту, ландшафтного планування, визначення структури використання енергетичних джерел, управління земельними ресурсами, розвитку лісового господарства, розроблення стратегій для басейнового управління водними ресурсами тощо.

§ 1.3. ВИЗНАЧЕННЯ, ЗМІСТ І МЕТА ПРОВЕДЕННЯ СЕО. ЗВ'ЯЗОК СЕО ЗІ ЗБАЛАНСОВАНИМ РОЗВИТКОМ

Стратегічна екологічна оцінка — це достатньо новий підхід, який, хоча й базується на концепції та принципах оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) певних проектів, проте, на відміну від ОВНС, передбачає оцінку комплексного впливу на довкілля стратегій, планів, програм або проектів законодавчих актів (рис. 1.1).

Стратегічна екологічна оцінка — це систематичний процес виявлення екологічних факторів і можливих екологічних наслідків пропонувананих стратегій, планів і програм (СПП) та їх урахування під час прийняття рішень, які стосуються цих СПП.

Об'єктами СЕО можуть бути будь-які ініціативи стратегічного характеру більш високого рівня, ніж окремі проекти. Це такі ініціативи, як законодавчі та нормативні акти, міжнародні угоди, проекти стратегій і планів, галузеві та регіональні плани розвитку, загальнодержавні програми, державні цільові програми, територіальні плани та схеми розвитку.

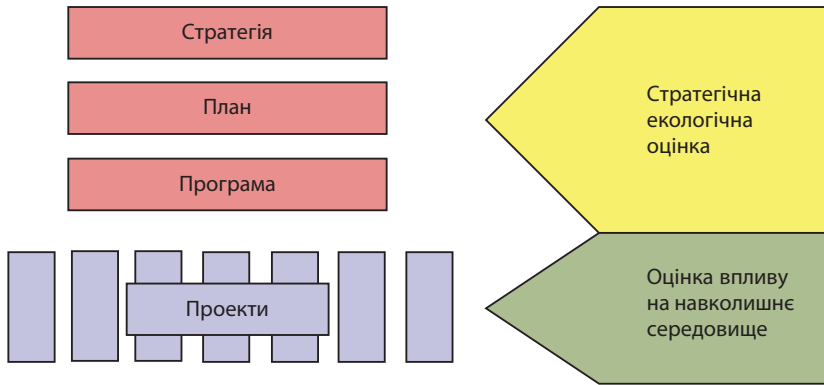

Рис. 1.1. Об'єкти SEO та ОВНС

SEO передбачає дотримання ряду аналітичних принципів і принципів активної участі, які спрямовані на комплексну оцінку впливу СПП на довкілля. SEO можна схарактеризувати як сукупність принципів і різноманітних інструментів, а не як єдиний незаперечний директивний підхід.

SEO розглядається як перспективна методологія для розвитку та удосконалення процесів планування загалом та інтегрування екологічної складової в різноманітні стратегії, плани та програми. Результати такої оцінки не є самоціллю. Вони мають бути інкорпоровані в документи, що стали об'єктом SEO, а також враховані під час практичної реалізації СПП. Якщо в процесі оцінки будуть виявлені суттєві негативні впливи на довкілля, проект СПП має бути скоригований, щоб запобігти виникненню таких впливів або передбачити заходи з їх зменшення чи послаблення.

«Стратегічність» SEO полягає в тому, що процес оцінювання розпочинається з моменту ініціації розроблення СПП та інтегрується в процес розроблення СПП. Завдяки цьому результати SEO можуть мати вирішальне значення для прийняття важливих рішень стосовно вибору території, на якій буде втілюватися задум, та механізмів, інструментів і технологій, що забезпечать досягнення стратегічних цілей.

Відповідно до Директиви 2001/42/ЄС, **метою SEO** є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку планів і програм з метою забезпечення збалансованого розвитку.

Наш економічний і соціальний добробут прямо залежить від стану природних ресурсів та якості довкілля. Вичерпання природних ресурсів і зростання антропогенного навантаження на довкілля потребують стратегічного управління. SEO допомагає поєднати екологічні, соціальні та економічні питання в процесі стратегічного планування.

SEO розуміють як безперервне, все більш широке інтегрування. З одного боку, це врахування екологічних, економічних і соціальних питань у процесах прийняття стратегічних рішень, а з іншого, велике значення надається повно-

му інтегруванню екологічних, соціальних і економічних чинників у цілісну оцінку збалансованості.

Процес СЕО допомагає органам влади, які розробляють СПП, а також особам, що беруть участь у прийнятті рішень, врахувати:

- основні екологічні тенденції, потенціал та обмеження, які можуть впливати на довкілля внаслідок реалізації СПП;
- екологічні цілі та показники, що мають стосунок до СПП;
- можливі значущі екологічні наслідки пропонуваніх варіантів від впровадження СПП;
- заходи, спрямовані на уникнення, зменшення або усунення негативних впливів на довкілля і на посилення позитивних наслідків СПП;
- позицію або інформацію, надану компетентними органами влади, громадськістю, а у випадку транскордонного впливу — й іншими країнами.

Якщо особи, які приймають рішення, можуть оцінити наслідки різних варіантів розвитку та знають позицію заінтересованих сторін щодо цих варіантів, вони мають більше можливостей досягти збалансованості розвитку. Тому СЕО має застосовуватися на стадії, коли особи, відповідальні за прийняття рішень, здатні вплинути та врахувати можливий вплив певної стратегії на довкілля.

Збалансований (сталій) розвиток (англ. sustainable development) — це: 1) розвиток, який дає змогу задовольнити потреби нинішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби (визначення Комісії Брундтланд); 2) розвиток країн і регіонів, при якому економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність нинішніх і майбутніх поколінь.

Проведення СЕО допомагає уникнути поганого планування (відомо, що погане планування призводить до поганого виконання) та реалізувати процес компетентного стратегічного планування, спрямованого на збалансований розвиток. Цьому процесу мають сприяти такі **цілі та завдання СЕО**:

1. **Врахувати екологічні пріоритети та пріоритети збалансованого розвитку в процесі розроблення СПП.** Пріоритети розвитку не повинні суперечити екологічним пріоритетам. Вони мають визначатися шляхом аналізу внутрішніх (якість довкілля, тенденції зміни стану довкілля, наявність умов і ресурсів тощо) і зовнішніх (нормативно-правова база, інституційна організація, якість людських ресурсів, визначені цілі розвитку місцевого, регіонального та національного рівнів тощо) чинників. На практиці це означає, що будь-яка планована діяльність, яка даватиме початкову економічну вигоду, але зрештою призводитиме до погіршення якості довкілля, виснаження природних ресурсів, порушення балансу демографічних процесів, погіршення соціальних показників тощо, буде суперечити принципам збалансованого розвитку і не буде відповідати екологічним пріоритетам, а тому й не повинна бути компонентом стратегічних документів.

2. **Зібрати та проаналізувати інформацію, необхідну для прийняття виважених рішень з урахуванням думок заінтересованих сторін.** Прийняття рішень має бути обґрунтованим, а обґрунтованість потребує аналізу максимально можливої кількості достовірних даних та інформації. Саме така інформація — демографічні показники й тенденції зміни стану населення, оцінка трудових, природних, інтелектуальних та інших ресурсів, природні умови, бачення заінтересованих сторін тощо — повинна бути зібрана, впорядкована та проаналізована. Запорукою успіху має бути максимальне залучення громадськості, починаючи з перших етапів проведення СЕО, оскільки це забезпечить збалансованість рішень і ефективність їх впровадження.
3. **Оцінити ймовірний вплив на стан довкілля та здоров'я людей стратегічних варіантів і запропонованих заходів.** Аналіз зібраної об'єктивної й повної інформації дає можливість оцінити ймовірний вплив планованої діяльності на стан довкілля та здоров'я людей, а отже, обрати той варіант, який дасть можливість нейтралізувати такий вплив чи мінімізувати його до прийнятного рівня.
4. **Визначити умови для екологічно виваженої реалізації стратегічних рішень.** Досягнення цієї цілі, зазначеної в попередньому пункті, фактично означає ухвалення рішення, оптимального з огляду на економічні, соціальні та екологічні пріоритети та принципи, і його виконання з дотриманням цих принципів і пріоритетів.

§ 1.4. МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ СЕО ПОРІВНЯНО З ОЦІНКОЮ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

СЕО виникла на основі принципів, процесу та процедури ОВНС. Тим не менше, СЕО надає додаткові можливості порівняно з ОВНС, яка спрямована на оцінку проектів. Це пов'язано з тим, що СЕО використовується на більш високому (стратегічному) рівні розроблення СПП, на якому закладаються основи для проектів, що проходять ОВНС, та багатьох інших ініціатив, які потенційно можуть впливати на довкілля. На цьому рівні СЕО швидше сприяє врахуванню екологічних чинників у процесі відповіді на основні питання (чому, де і яким чином провадити діяльність), ніж розглядає способи вдосконалення окремих проектів.

Відповідно, є додаткові вигоди від проведення СЕО стратегій, планів і програм:

- можливість розглянути ширше коло альтернатив і варіантів на етапі розроблення СПП порівняно з етапами розроблення проектів;
- вплив на вид діяльності та місце її реалізації галузі або регіону, а не тільки проектування та локалізація конкретного проекту;
- більша можливість, порівняно з ОВНС, розглянути та врахувати кумулятивні впливи;

- сприяння збалансованому розвитку за допомогою узгодження цілей та завдань СПП з відповідною національною, галузевою та регіональною політикою.

Варто звернути увагу на спільні моменти та особливості СЕО та ОВНС, а також і екологічної експертизи, до складу якої в Україні входить ОВНС, важливі для розуміння суті та процедур цих інструментів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. Основні відмінності СЕО та ОВНС

ОВНС / екологічна експертиза	СЕО
Проводиться виключно для конкретних проєктів, багато з яких реалізуються в межах уже затверджених стратегій	Допомагає інкорпорувати принципи збалансованого розвитку в процес прийняття стратегічних рішень з метою запобігання появі екологічно небезпечних проєктів
Оцінює впливи проєктів діяльності на навколишнє природне середовище	Оцінює впливи офіційних СПП і законів на довкілля
Стосується розроблення та прийняття конкретних проєктів діяльності	Стосується планування розвитку на національному, регіональному, місцевому та галузевому рівнях
Дає можливість оцінити вплив кожного проєкту окремо	Передбачає оцінку можливого сумарного (кумулятивного) впливу на довкілля сукупності проєктів або широкої стратегії
Рішення ОВНС, на які найчастіше впливають місцеві органи влади, зазвичай не можуть суперечити тим рішенням, які були прийняті при затвердженні плану чи програми, оскільки такі рішення приймаються центральними органами виконавчої влади	Під час затвердження СПП висновки та пропозиції, отримані в процесі СЕО, мають бути враховані органом, що приймає рішення
Має цілком визначені терміни виконання (початок, кінець)	Є безперервним процесом, спрямованим на надання інформації в потрібний час
Спрямована на зменшення впливу на довкілля певного проєкту	Зосереджена на підтриманні необхідного рівня та поліпшення якості довкілля
Має високий рівень деталізації та вузьку перспективу дії	Має низький рівень деталізації та широку перспективу дії, регулює створення загальних правових умов для планування певних видів діяльності

У таблиці продемонстровано, що СЕО розглядає розвиток у широкому значенні, тоді як ОВНС стосується конкретних і специфічних аспектів такого розвитку (проєктів).

§ 1.5. ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ СЕО

Ефективна СЕО ґрунтується на таких принципах:

Превентивність. Оцінка стратегічної ініціативи має починатися на якомога більш ранній стадії процесу планування ініціативи. Прийняття рішення стосовно реалізації СПП має ґрунтуватися в тому числі і на результатах СЕО. Такий підхід має превентивний (попереджувальний) характер. Якщо СЕО проводиться на завершальних етапах планування, то можливості вплинути на вже підготований документ є обмеженими. На завершальних стадіях планування в СПП можуть бути внесені лише окремі зміни, які не порушуватимуть загального характеру стратегічної ініціативи, що суттєво знижує ефективність СЕО.

Незалежність. Принцип незалежності є одним з основних принципів екологічної оцінки. СЕО має проводити група фахівців, що не мають прямого зв'язку з розробниками. Це важливо для уникнення впливу економічних інтересів на цілі збереження довкілля. Жоден державний або недержавний орган чи посадова особа не має права впливати на діяльність суб'єктів СЕО.

При цьому ефективність СЕО значною мірою залежить від того, наскільки процеси оцінки та планування пов'язані між собою. Для забезпечення цього зв'язку і насамкінець ефективного врахування результатів СЕО в стратегічних рішеннях на підготовчому етапі СЕО доцільно в групу оцінки залучити представників розробників (як правило, не більше чверті складу групи СЕО).

Інтегрований підхід. Передбачає інтеграцію екологічних, соціальних, економічних та інших завдань розвитку регіону в процесі планування. Цей принцип має на меті розгляд різноманітних впливів і наслідків, що безпосередньо залежать від процесу впровадження СПП, в їх взаємозв'язку. Зокрема, мова йде про врахування взаємозв'язку між різними складовими природного та соціального середовища, а також про спільний (кумулятивний) вплив різних видів діяльності. В ідеальному випадку предметом оцінки має бути вплив усієї діяльності на єдине природно-соціальне середовище.

Інтеграція (від лат. *integrum* — ціле, *integratio* — відновлення) — об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи.

Участь заінтересованих сторін. Принцип відкритості процесу для усіх заінтересованих сторін відіграє суттєву роль в усіх формах екологічної оцінки. Участь заінтересованих сторін у процесі СЕО забезпечує врахування інтересів і можливостей різних груп та можливість врахування численних екологічних факторів, а також виступає гарантією запобігання можливості прийняття органами влади таких стратегічних рішень, які можуть обмежити екологічні права та інтереси громадян. Ефективну участь заінтересованих сторін можна забезпечити лише в тому випадку, коли СЕО проводиться відповідно до прозорої процедури, зрозумілої всім її учасникам. До основних документів СЕО повинні мати доступ усі заінтересовані сторони.

Принцип участі є особливо важливим для програм регіонального розвитку. Його реалізація дає можливість розширити базу соціальної підтримки стратегічної ініціативи, зробити широкі верстви населення союзниками та учасниками цієї ініціативи.

Ярусність. Під час проведення СЕО важливо пам'ятати про певні механізми управління, наявні на цьому рівні прийняття рішень, і фокусуватися на тих впливах, якими можна управляти на цьому рівні. Якщо розв'язання певної проблеми (повністю або частково) є поза можливостями управління суб'єктів цієї стратегічної ініціативи, то проблема (у відповідній її частині) має бути спрямована на інший, більш відповідний рівень прийняття рішень. Чітке спрямування проблем формує основу для взаємного погодження стратегічних ініціатив різного рівня і є ознакою професійно проведеної СЕО.

Ярусність (англ. tiering) — ієрархічність рівнів прийняття рішень. Ґрунтується на припущенні, що рішення, прийняті на більш високому рівні управління (наприклад, на рівні політики або стратегії), визначають структуру рішень на нижчих рівнях (наприклад, на рівні плану чи програми або ж на нижчому адміністративному рівні — регіональному чи місцевому).

Сумірність завдань і методів проведення СЕО. Загалом є ряд різноманітних інструментів і методів СЕО. Вибір конкретних методів визначається масштабом оцінюваної стратегічної ініціативи, наявними ресурсами, досвідом і рівнем технічної підготованості учасників процесу. Загалом методи і технічні прийоми СЕО мають бути доступними для її учасників. Ресурси, які витрачаються на проведення СЕО, повинні бути сумірними з вартістю розроблення стратегічної ініціативи.

Незважаючи на деякі відмінності, є певна однаковість з приводу базових **методологічних принципів** СЕО, які потрібні для її ефективного застосування:

- СЕО має проводити організація, яка відповідає за розроблення СПП. В ідеальному випадку СЕО має бути частиною процесу розроблення СПП та відповідати його логічним аспектам.
- СЕО потрібно проводити якомога раніше в процесі прийняття рішення, коли всі альтернативи і варіанти дій розглядаються.
- При проведенні СЕО варто сконцентруватися на основних питаннях, які виникають на конкретних стадіях процесу розроблення СПП. Це допоможе провести СЕО компетентно, своєчасно і з найменшими витратами.
- У процесі СЕО необхідно оцінити прийнятну кількість альтернатив, беручи до уваги те, що їх масштаб залежатиме від рівня прийняття рішення. За можливості та необхідності, СЕО має визначити найоптимальніший для збереження довкілля сценарій.
- У процесі проведення СЕО мають бути надані можливості для участі всім основним заінтересованим сторонам і громадськості, починаючи з ранньої стадії процесу та використовуючи чіткі процедури. В ідеальному випадку варто використовувати методи консультацій, які прості в застосуванні і які відповідають специфіці цільових груп.

- При проведенні СЕО варто використовувати адекватні та економічно ефективні методи і методики аналізу. У процесі СЕО мають бути виконані поставлені завдання з використанням необхідної інформації, виділеного часу та ресурсів. Збір інформації повинен здійснюватися тільки в тому обсязі і з тим ступенем деталізації, які потрібні для прийняття обґрунтованого рішення.

Для того, щоб досягти мети СЕО та отримати вигоду від проведення СЕО, слід дотримуватися цих принципів в їх сукупності. Тоді ці принципи допоможуть організувати якісний процес, який відповідатиме змісту міжнародних правових документів щодо СЕО та задовольнятиме визначені ними вимоги. Правові норми, безсумнівно, є першочерговими при плануванні та здійсненні процесу СЕО.

§ 1.6. ЗАСТОСУВАННЯ СЕО: ВИГОДИ ТА ВИТРАТИ

Правильно виконаний процес СЕО має:

- забезпечити високий рівень захисту довкілля;
- поліпшити якість розроблення СПП;
- підвищити ефективність прийняття рішень;
- сприяти виявленню нових можливостей розвитку;
- допомогти запобігти помилкам, виправлення яких потребуватиме значних витрат;
- поліпшити систему управління;
- сприяти транскордонній співпраці.

Безпосередні вигоди від проведення СЕО полягають у зборі інформації, яка дає змогу приймати виважені рішення, а також у подальших досягненнях в галузі охорони довкілля та збалансованого розвитку. Крім того, є й інші вигоди:

Проведення СЕО забезпечує високий рівень захисту довкілля. Ця мета визначає причину проведення СЕО. Високий рівень захисту довкілля може інтерпретуватися по-різному, проте СЕО має, як мінімум, виключити незворотні та істотні наслідки, захистити природоохоронні території, а також забезпечити недоторканність місць перебування видів та інших територій, які є критично важливими для збереження біорізноманіття.

Проведення СЕО сприяє поліпшенню якості розроблення СПП. Незалежно від того, проводиться СЕО паралельно з розробленням СПП чи є невід'ємною частиною цього процесу, проведення СЕО може поліпшити якість СПП, що врешті-решт має наслідком успішну реалізацію СПП. За допомогою СЕО є можливість підвищити якість планування декількома способами. Зокрема, проведення СЕО сприяє забезпеченню сфокусованого, ретельного, відкритого до альтернатив підходу, а також аналізу ряду потенційних наслідків і можливостей для досягнення більш збалансованих форм розвитку.

Проведення СЕО підвищує ефективність процесу прийняття рішень. З використанням результатів СЕО можна оптимізувати процес прийняття рішень за допомогою внесення екологічних проблем в коло питань, що роз-

глядаються, послідовно на різних стадіях і рівнях прийняття рішення. Час використовується раціональніше (і, як наслідок, зменшуються витрати) за рахунок прийняття узгоджених рішень у процесі розроблення СПП. Узгодженість рішень призводить до меншої кількості протестів і суперечок на оперативному рівні або на етапі проведення екологічної оцінки проектів. Насамкінець, проведення СЕО сприяє ухваленню рішень на проектному рівні, оскільки ці рішення вже можуть ґрунтуватися на заздалегідь оптимізованих СПП. Ефективність прийняття рішень може також зрости за рахунок обміну інформацією, зібраною на різних стадіях процесу планування.

Проведення СЕО допомагає виявити нові можливості розвитку. Завдяки СЕО на екологічні обмеження, у тому числі на питання впливу на здоров'я людини, звертають більшу увагу під час розроблення СПП. Проведення СЕО допомагає при розгляді альтернатив і стимулює пошук взаємовигідних рішень, які відкривають можливості для нових видів діяльності в межах потенційної ємності екосистем. Таким чином, за допомогою СЕО процес прийняття рішень зорієнтований на збалансований розвиток.

Проведення СЕО дає можливість уникнути помилок, виправлення яких потребуватиме значних затрат. СЕО завчасно сигналізує про екологічно незбалансовані варіанти розвитку. Тому якісне застосування СЕО може знизити ризик значних витрат на усунення шкоди, якої можна було б уникнути, або на коригувальні дії, такі як перенесення або перепроектування об'єктів. СЕО також допомагає зберегти людські та фінансові ресурси під час розроблення СПП, оскільки варіанти, які суперечать принципу збалансованості, можуть бути відхилені на ранній стадії.

Проведення СЕО сприяє вдосконаленню системи управління та партнерству влади і громади. Проведення СЕО сприяє підвищенню загальної прозорості прийняття стратегічних рішень і дає можливість на ранній стадії планування та розроблення програм врахувати думки основних заінтересованих сторін. Якісно і відповідально проведена СЕО сприяє підвищенню довіри до СПП. За допомогою СЕО можна мобілізувати громадську підтримку під час впровадження СПП: ефективність стратегій, планів і програм може зрости, якщо цінності, позиція, думки і знання громадськості стануть частиною процесу прийняття рішень.

Проведення СЕО сприяє транскордонній співпраці. СЕО може стати важливою основою для співпраці на регіональному рівні з метою вирішення різних питань, що стосуються, наприклад, транскордонних природоохоронних територій, транскордонних водних шляхів, транспортних вузлів, а також транскордонного забруднення.

Згідно з європейським дослідженням витрат і вигод, пов'язаних з екологічною оцінкою проектів, впровадження СЕО в регіональне та місцеве планування землекористування зазвичай призводить до збільшення витрат на планування на 5–10 %. Це дослідження також наводить приклади якісних СЕО, які збільшили витрати на планування менше, ніж на 5 %. Величина витрат залежить від кількості та детальності опрацювання альтернатив і їх оцінки.

Вивчення результатів впровадження Директиви 2001/42/ЄС у Великій Британії протягом року після її прийняття, яке охопило 201 орган влади, що проводили СЕО, засвідчило, що для завершення більшості СЕО потрібно близько 70–80 людино-днів (приблизно половина часу на визначення сфери охоплення оцінки та половина — на підготовку звіту). У той же час більшість опитаних погодилась або повністю підтримала твердження, що «СЕО була ефективним використанням часу і ресурсів».

Основні витрати виникають, коли СЕО проводиться вперше, під час розроблення й тестування адекватних підходів та інструментів, а також тоді, коли формуються основні набори вихідних даних. При проведенні наступних СЕО витрати зменшуватимуться, оскільки використовуватиметься накопичений раніше досвід. Необхідною може бути лише стандартна аналітична робота та управління процесом (опитані в зазначеному дослідженні відзначали, що очікують менших витрат часу на проведення СЕО в майбутньому).

Порівняно з витратами на реалізацію СПП, витрати на СЕО є мінімальними.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. На якому принципі ґрунтується застосування екологічної оцінки?
2. Яке місце займає СЕО в системі екологічної оцінки планованої діяльності?
3. Коли вперше з'явилася СЕО? В якій країні?
4. У чому полягає мета Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище?
5. Які новації є в Протоколі про СЕО порівняно з Директивою 2001/42/ЄС?
6. Якими нормативно-правовими актами регулюється оцінка впливу господарської діяльності на довкілля в Україні?
7. У чому полягає сутність СЕО?
8. Дайте визначення СЕО.
9. Якими є цілі та завдання СЕО?
10. Чим СЕО відрізняється від ОВНС?
11. Яким чином СЕО пов'язана зі збалансованим розвитком?
12. Якими є основні принципи застосування СЕО?
13. Назвіть базові методологічні принципи СЕО.
14. Які вигоди від проведення СЕО?
15. Які кошти витрачаються на проведення СЕО?

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС СЕО

§ 2.1. ПРОЦЕС РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ, ПЛАНІВ І ПРОГРАМ

Процес розроблення стратегій, планів і програм (СПП) зазвичай значною мірою циклічний і включає, як правило, такі завдання (див. рис. 2.1):

- **Сфера охоплення процесу розроблення СПП**, як правило, з'ясовується на стадії ініціалізації, коли визначаються природа відповідної СПП, спільні цілі та питання, які потрібно вирішити.
- **Аналіз контексту і вихідних даних** зазвичай містить огляд поточних тенденцій розвитку, які потрібно взяти до уваги, обмеження та можливості майбутнього розвитку, а також інші специфічні питання, які повинні вирішувати СПП.

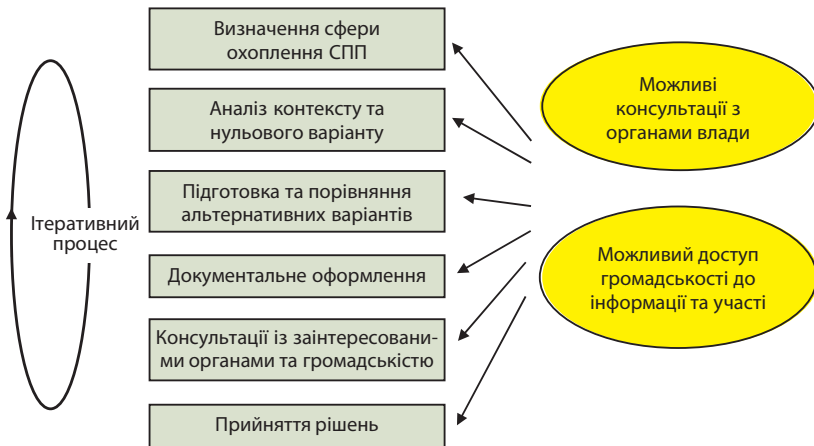

Рис. 2.1. Типові завдання процесу розроблення СПП

- **Розроблення та порівняльний аналіз альтернатив СПП** часто відбувається у форматі обговорення додаткових цілей і додаткових пріоритетів, запропонованих СПП; варіантів видів діяльності, які пропонуються до реалізації в процесі досягнення цих цілей; варіантів механізмів реалізації.
- **Підготовка документації**, що може містити інформацію про визначення функцій і обов'язків у процесі реалізації СПП, підготовку програми моніторингу та подання проекту СПП на розгляд і прийняття рішення.
- **Проведення консультацій** з компетентними органами влади та громадськістю.

- Винесення проекту СПП на розгляд і **прийняття рішення**.

Зазначені вище завдання є ілюстративними. Їх можна не розглядати як окремі кроки. Вони можуть бути об'єднані або поділені на дрібніші залежно від логічної побудови кожного окремого процесу розроблення СПП і його формальних процедурних стадій.

§ 2.2. ПРОЦЕС ПРОВЕДЕННЯ СЕО

Процес проведення СЕО стратегій, планів і програм також є циклічним. Як правило, процес СЕО передбачає такі основні етапи:

- **Оцінка необхідності проведення СЕО (скринінг)**. Управлінська структура, яка ініціює розроблення СПП, має оцінити необхідність проведення СЕО, виходячи з чинної нормативно-правової бази.
- **Визначення сфери охоплення СЕО (скоупінг)**. Після того, як встановлено, що СПП потребує проведення СЕО, першим елементом оцінки стає визначення сфери охоплення звіту про СЕО. Це дає можливість сфокусувати звіт про СЕО на важливих питаннях, щоб громадськість, влада та органи, відповідальні за прийняття рішення, могли отримати максимальну вигоду від отриманих результатів. Початкове визначення сфери охоплення не перешкоджає внесенню змін у сферу охоплення у випадку, коли необхідність внесення змін стане очевидною на більш пізній стадії проведення СЕО. Природоохоронні органи та органи охорони здоров'я повинні бути залучені до переговорів у процесі визначення сфери охоплення; громадськості також може бути надана можливість участі.
- **Підготовка звіту про СЕО**. Звіт має на меті забезпечити громадськість і органи, з якими проводилися консультації, інформацією про наслідки впливу СПП на довкілля, у тому числі на здоров'я населення.
- **Консультації з органами влади**. Природоохоронним органам і органам охорони здоров'я повинна бути надана можливість прокоментувати проект СПП і звіт про СЕО. Консультації та участь громадськості можуть проводитися одночасно.
- **Участь громадськості**. Участь громадськості може бути забезпечена вже на стадії визначення сфери охоплення або навіть на стадії визначення необхідності проведення СЕО для СПП. Громадськість повинна мати доступ до проекту СПП і звіту про СЕО, а із заінтересованою громадськістю мають бути проведені консультації. Громадськості має бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту СПП і звіту про СЕО.
- **Транскордонні консультації**. У випадку, якщо впровадження СПП може мати значні наслідки у транскордонному контексті або у випадку надходження запиту від потенційно зачепленої Сторони, зачеплена Сторона має бути поінформована та запрошена до участі в консультаціях. Під час цих транскордонних консультацій, які можуть проводитися одночасно за участі громадськості та консультаціями з органами влади, заінтересованій громадськості, природоохоронним органам і органам охорони

здоров'я зачепленої Сторони має бути надана можливість висловити свою думку з приводу проекту СПП та звіту про СЕО.

- **Прийняття рішення.** У рішенні мають бути враховані висновки звіту про СЕО і пропозиції заінтересованої громадськості та органів влади як всередині країни, так і висловлені будь-якою зачепленою Стороною. Орган, який приймає рішення, повинен зробити заяву, яка підсумовує результати процесу врахування інформації та обґрунтовує затвердження СПП на тлі запропонованих раціональних альтернатив. Затверджена СПП, рішення та його обґрунтування мають бути доступними для громадськості.
- **Екологічний моніторинг реалізації СПП.** СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження СПП. Значущі наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, необхідно відслідковувати під час реалізації СПП, зокрема з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення. Громадськість та органи влади повинні мати доступ до результатів моніторингу.

В узагальненому вигляді етапи СЕО продемонстровані на рис. 2.2.

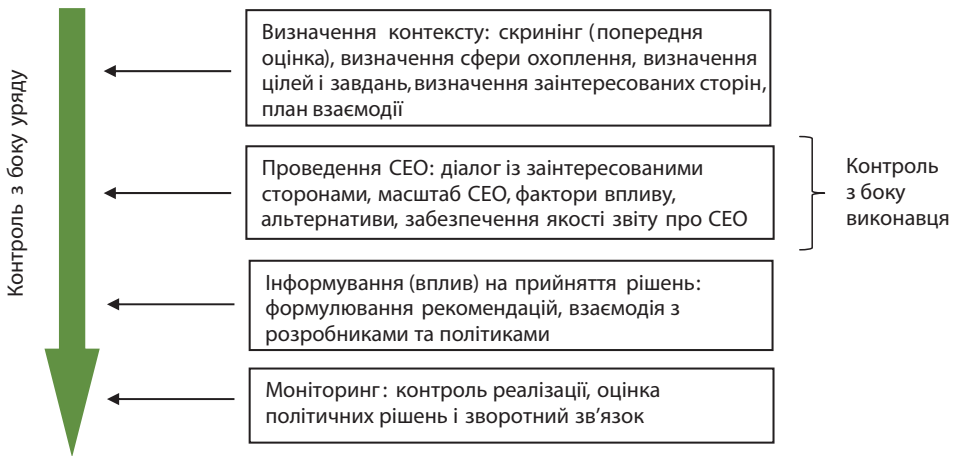

Рис. 2.2. Основні етапи СЕО

На практиці зазначені кроки є інтегрованими в процес розроблення СПП, а не окремим паралельним процесом. Така інтеграція потрібна для того, щоб СЕО можна було використовувати як інструмент попередження, що впливає на розроблення СПП.

§ 2.3. ЗВ'ЯЗОК СЕО З ПРОЦЕСОМ РОЗРОБЛЕННЯ СПП

Як правило, процес СЕО відбувається в тісному взаємозв'язку з процесом розроблення СПП. Схема, наведена на рис. 2.3, демонструє потенційні логічні зв'язки між СЕО та завданнями, які найчастіше визначаються в процесі розроблення СПП. Ця схема є лише ілюстрацією, тому що процеси розроблення СПП часто не мають чіткої послідовності завдань. Деякі завдання можуть бути вилучені або можуть бути додані нові, не охоплені цією схемою. Крім того, схема не передбачає консультацій та участь громадськості.

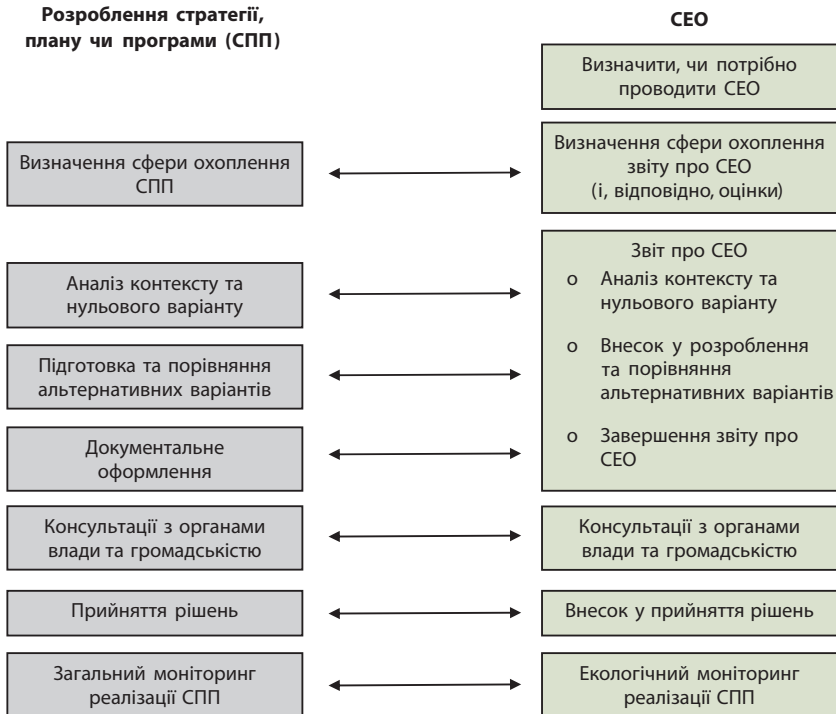

Рис. 2.3. Логічні зв'язки між етапами розроблення СПП і етапами проведення СЕО

Процеси розроблення СПП і проведення СЕО часто потребують подібного аналітичного мислення. Ці процеси мають:

- визначити основні питання, які повинні бути враховані в процесі розроблення СПП;
- проаналізувати контекст СПП та ймовірні тенденції розвитку в майбутньому у випадку, якщо СПП не буде реалізована;
- запропонувати оптимальні альтернативи;
- запропонувати оптимальні системи моніторингу та управління;
- поінформувати компетентні органи влади, громадськість і органи, відповідальні за прийняття рішення, про СПП та ймовірні наслідки реалізації СПП.

Важливо пам'ятати, що будь-який процес стратегічного планування є унікальним і має свої особливості, які слід враховувати для ефективного планування СЕО. Тому одним з перших важливих кроків є підготовка детального опису конкретного процесу стратегічного планування з урахуванням інформації, яка є необхідною для проведення СЕО.

Процес СЕО досягає найкращих результатів тоді, коли він здійснюється паралельно з процесом формування СПП і в тісній взаємодії з цим процесом.

Якщо предметом СЕО є вже підготований проект СПП, змістом оцінки може бути лише перевірка цього проекту на відповідність природоохоронним вимогам і, якщо це можливо, його коригування. Однак на цьому етапі практично неможливо вплинути на загальний характер стратегії, і більша частина потенціалу СЕО як інструменту збалансованого розвитку залишається невикористаною. Тому в ідеальному випадку оцінка СПП має починатися одночасно з розробленням СПП. Етапи СЕО мають бути взаємопов'язаними з етапами процесу планування.

Часто процеси розроблення СПП мають відмінності. Одні з них проводяться на основі чітко розроблених процедур (наприклад, територіальне планування, управління басейнами річок і прибережними зонами), інші (наприклад, управління відходами, планування в галузі енергетики) — на основі менш структурованих підходів. Тому неможливо встановити оптимальні точки впровадження СЕО в процес розроблення СПП без детального знання специфіки систем розроблення СПП, для яких має проводитися СЕО.

§ 2.4. УЧАСНИКИ ПРОЦЕСУ СЕО

Учасниками процесу СЕО можуть бути різні заінтересовані сторони. Перш за все важливо визначити, хто є розробником СЕО. Як правило, відповідальним за проведення СЕО є орган влади чи структура, що відповідає за розроблення СПП. Проводити СЕО можуть основні заінтересовані сторони: компетентні органи влади (наприклад, природоохоронні органи), інші органи влади, незалежні консультанти та громадські організації.

Найкращим, як стверджують фахівці, які брали участь у проведенні СЕО, є варіант, коли до групи з СЕО входять представники усіх зазначених заінтересованих сторін. Менш ефективним є варіант, коли до групи з СЕО залучені лише офіційні представники органів влади. Найменш ефективним є варіант, коли СЕО проводять в індивідуальному порядку окремі консультанти або офіційні особи.

Дуже важливо, щоб група з СЕО мала:

- 1) необхідну компетенцію;
- 2) досвід (щоб повністю охопити усі питання);
- 3) незалежність, об'єктивність і довіру;
- 4) повноваження щодо впровадження рекомендацій СЕО.

В Україні суб'єктами СЕО можуть бути такі заінтересовані сторони:

- відповідальний орган влади — орган виконавчої влади (на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях) та місцевого самоврядування, що є відповідальним за підготовку, прийняття та внесення змін, відстеження результативності актів стратегічного розвитку в порядку та у спосіб, що встановлені законодавством України;
- органи державного управління в галузі охорони навколишнього середовища, що мають у встановленому порядку контролювати дотримання проведення процедури СЕО, надавати консультації та узгоджувати відповідну документацію (на даний момент такі органи в Україні не визначені);
- органи державного управління у сфері охорони здоров'я, що мають у встановленому порядку надавати консультації та узгоджувати документацію з СЕО;
- експерти, які є виконавцями СЕО за дорученням органів виконавчої влади;
- громадськість (фізичні та юридичні особи, їх об'єднання);
- інші заінтересовані суб'єкти (державні та недержавні) — особи, що мають право та (або) обов'язок брати участь у проведенні СЕО, у тому числі в консультаціях та узгодженнях.

§ 2.5. СПОСОБИ ПРОВЕДЕННЯ СЕО

Є два основні способи проведення СЕО:

- 1) постпроектна СЕО (ex-post): оцінюється вже розроблений проект СПП; оцінка проводиться до прийняття остаточного рішення про схвалення СПП. Така оцінка простіша та менш витратна. Така СЕО проводиться ретроспективно та поза зв'язком з процесом розроблення СПП;
- 2) СЕО, інтегрована в процес розроблення СПП (ex-ante): процес СЕО проводиться одночасно з процесом розроблення СПП. Така СЕО є складнішою, але більш ефективною з точки зору впливу на прийняття рішення щодо СПП. Виділяють два основні варіанти такої СЕО: а) СЕО, частково інтегрована в процес розроблення СПП; б) СЕО, повністю інтегрована в процес розроблення СПП.

Немає єдиного ідеального підходу до проведення СЕО при розробленні СПП. Однак очевидно, що ретроспективні СЕО, які проводяться окремо від розроблення СПП, мають тенденцію бути найменш ефективними.

СЕО, проведена ретроспективно та поза зв'язком з процесом розроблення СПП

Іноді СЕО проводиться ретроспективно і поза зв'язком з розробленням СПП. Це відбувається у випадках, коли СЕО ініціюється лише після того, як був підготований проект плану або програми (див. рис. 2.4).

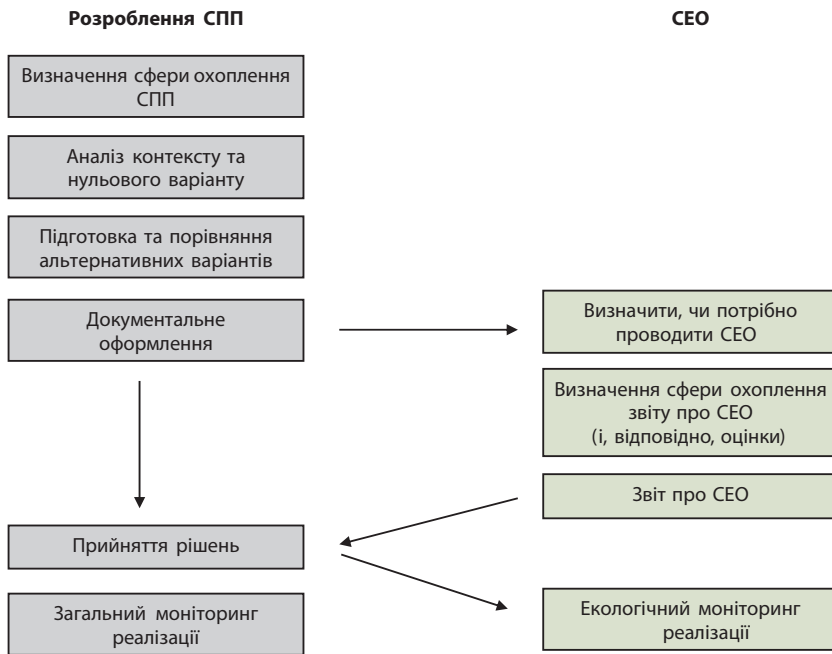

Рис. 2.4. Ретроспективна СЕО, проведена поза зв'язком з процесом розроблення СПП

СЕО, проведена окремо від процесу розроблення СПП, має декілька загально визначених слабких сторін:

- Окрема та ретроспективна СЕО **не впливає на розроблення СПП**. У процесі проведення такої СЕО береться до уваги лише кінцевий продукт розроблення СПП і не впливає на вибір, зроблений у процесі розроблення СПП. Знижується ймовірність прийняття до уваги рекомендацій СЕО відповідальним органом на більш пізніх етапах розроблення СПП. Така СЕО матиме мінімальну вигоду для довкілля.
- СЕО, розпочата після закінчення розроблення СПП, **може дублювати** зусилля з формування альтернатив, їх аналізу та порівняння.
- Розділення консультацій щодо процесу СЕО та консультацій у процесі розроблення СПП може призвести до **дублювання процесу коментування**, а також збентежити органи влади та громадськість, що беруть участь у процесі.
- Ретроспективна СЕО зазвичай суттєво **затримує процес розроблення СПП**. Визначення необхідності проведення СЕО та сфери охоплення оцінки, підготовка звіту про СЕО, проведення консультацій з органами влади та участь громадськості також можуть потребувати значних затрат часу, що може продовжити процес розроблення СПП.

СЕО, частково інтегрована в процес розроблення СПП

СЕО, частково інтегрована в процес розроблення СПП (див. рис. 2.5), базується на припущенні, що ініціювання окремої стратегії, плану або програми зазвичай дає достатні підстави для визначення необхідності проведення СЕО та визначення її сфери охоплення.

СЕО, частково інтегрована в процес розроблення СПП, проводиться паралельно з розробленням СПП. Експерти СЕО та розробники СПП працюють незалежно, підтримуючи при цьому тісний зв'язок один з одним з метою забезпечення належного прийняття до уваги результатів СЕО в процесі розроблення СПП. Такий підхід дає можливість експертам СЕО:

- одночасно з командою розробників СПП вирішувати подібні питання;
- розробляти, аналізувати та порівнювати альтернативні точки зору й варіанти;
- створювати сприятливі умови для належного прийняття до уваги рекомендацій СЕО на кожному етапі процесу розроблення СПП.

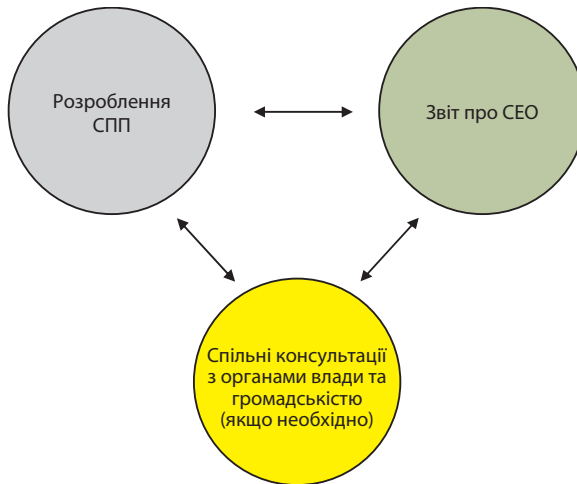

Рис. 2.5. СЕО, частково інтегрована в процес розроблення СПП

Проекти СПП та звіту про СЕО також можуть бути надані для обговорення державним органам і заінтересованій громадськості шляхом запровадження єдиної системи збору зауважень, яка зможе поєднати в собі вимоги до проведення консультацій у процесах розроблення СПП і проведення СЕО.

Часткова інтеграція СЕО в процес розроблення СПП має кілька переваг:

- Це **зменшує затримки**, тому що СЕО проводиться паралельно з розробленням СПП.
- Це **зберігає ресурси**, потрібні для проведення СЕО, тому експерти СЕО мають можливість брати участь у зборі даних і робити внесок в дослідження, які зазвичай проводяться в межах процесу розроблення СПП.
- Часті консультації між експертами СЕО та розробниками СПП забезпечують **прийняття до уваги різних точок зору на ранніх етапах** і знижують

ризик виникнення несподіваних ситуацій і конфліктів на більш пізніх стадіях. Цей діалог не тільки допомагає розробникам СПП, які можуть взяти до уваги внесок, зроблений експертами СЕО, а й експертам СЕО, які можуть отримати якнайшвидше відгук на свої пропозиції.

- **Консультації** між розробниками СПП та експертами СЕО можуть, якщо це доцільно, також **поширюватися на компетентні природоохоронні органи та органи охорони здоров'я й на заінтересовану громадськість**. Такі консультації дають можливість періодично визначати сферу охоплення робіт і переглядати основні питання, що стосуються кожної окремої стадії процесу розроблення СПП.

Водночас важливо пам'ятати про можливі недоліки такого способу проведення СЕО. Він загалом підвищує вимоги до експертів СЕО, тому що під час підготовки звіту про СЕО краще було б дотримуватися всього процесу розроблення СПП, який насправді може не бути лінійним, не завжди проводиться відповідно до графіку та значно розтягуватися. Якщо експерти СЕО мають намір забезпечити свій внесок у всі основні етапи розроблення СПП, вони мають бути готові пристосувати свій робочий графік до будь-яких змін у процесі розроблення СПП (це може ускладнюватися, якщо завдання СЕО виконують субконтрактори).

СЕО, повністю інтегрована в процес розроблення СПП

СЕО, повністю інтегрована в процес розроблення СПП (рис. 2.6), ґрунтується на тому, що експерти СЕО та розробники СПП можуть працювати разом як члени однієї команди, що розробляє СПП. Такий підхід до розроблення СПП і проведення СЕО зазвичай здійснюється за допомогою спільних робочих груп або круглих столів з розроблення СПП, в яких можуть брати участь представники компетентних органів і заінтересована громадськість.

Рис. 2.6. СЕО, повністю інтегрована в процес розроблення СПП

Така спільна робота дає можливість вільно передавати інформацію усім залученим сторонам (розробникам СПП, експертам СЕО та представникам компетентних органів і заінтересованої громадськості), одночасно отримуюча-

ти одну й ту ж інформацію, ділитися своїми знаннями та сумнівами, розробляти та аналізувати основні альтернативи і, таким чином, спільно готувати СПП. Підготовка звіту про СЕО та консультації з компетентними органами і заінтересованою громадськістю, таким чином, стають невід'ємною частиною процесу розроблення СПП.

Повна інтеграція СЕО в процес розроблення СПП зазвичай має такі ж вигоди, як і часткова інтеграція. Цей режим роботи зменшує затримки під час узгодження, тому що аналіз, який проводиться в межах СЕО, стає невід'ємною частиною процесу розроблення СПП. Він також може знизити витрати на СЕО, оскільки експерти, які розробляють СПП, і експерти СЕО спільно збирають дані і роблять свій внесок у розроблення СПП. Їхня спільна робота дає можливість їм відразу ділитися своїми міркуваннями і, таким чином, запобігає виникненню будь-яких несподіваних ситуацій на пізніх стадіях.

Додатковою перевагою такого підходу є той факт, що спільна робота будь-яких учасників процесу розроблення СПП створює оптимальне середовище для співпраці і допомагає побудувати відносини довіри між заінтересованими сторонами, які можуть мати різні погляди та цінності.

Можливі побоювання з приводу повної інтеграції СЕО в процес розроблення планів і програм ґрунтуються на тому, що експерти СЕО, залучені до групи з розроблення СПП, можуть бути повністю занурені в процес розроблення СПП, обмежені у своєму впливі або йти на компроміси, про які громадськості повідомлено не буде. Ці побоювання ґрунтуються на такому:

- Результати будь-якої колективної праці великою мірою залежать від складу колективу. Такий підхід буде дієвим лише тоді, коли експерти СЕО та розробники СПП погоджуються співпрацювати.
- Якщо експерти СЕО разом з представниками компетентних природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також заінтересованою громадськістю є незначною частиною команди або робочої групи, що працює над СПП, є ймовірність того, що їхні думки не будуть належним чином враховані під час внутрішніх обговорень. Цей підхід буде дієвим лише тоді, коли робота команди ведеться так, щоб у процесі розроблення СПП не домінували інтереси жодної з груп.
- Колективна робота може призвести до укладання внутрішніх угод і компромісів, прихованих від зовнішніх заінтересованих сторін. Можна також очікувати, що експерти СЕО будуть відстоювати висновки всього колективу. У зв'язку з цим важливо зазначити, що від експертів СЕО очікують підготовки звіту про СЕО, в якому будуть описані всі найважливіші питання (вплив, пропозиції розглянути альтернативні варіанти тощо), які розглядалися в процесі СЕО. Цей звіт може мати вигляд окремого документа або чітко виокремленої частини СПП. Він повинен містити інформацію про всі найважливіші питання та компроміси, обговорені в процесі СЕО, незалежно від кінцевих внутрішніх угод, досягнутих колективом, інтегрованим у зазначений процес.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Якими є типові завдання процесу розроблення СПП?
2. Назвіть основні етапи SEO стратегій, планів і програм.
3. Як етапи SEO пов'язані з процесом розроблення СПП?
4. Хто має проводити SEO?
5. З ким необхідно проводити консультації в процесі проведення SEO?
6. Чи передбачає процес SEO участь громадськості?
7. Чому варто включати SEO в процес розроблення СПП?
8. Які є способи проведення SEO?
9. Назвіть слабкі сторони SEO, проведеної ретроспективно.
10. Які переваги мають SEO, інтегровані в процес розроблення СПП частково або повністю?

РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕО

§ 3.1. ПОПЕРЕДНЯ ОЦІНКА СПП ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЕО (СКРИНІНГ)

Управлінська структура, яка ініціює розроблення стратегічної ініціативи, має оцінити необхідність проведення СЕО, виходячи з чинної нормативно-правової бази. Є два підходи до визначення необхідності проведення СЕО:

1. Деякі системи СЕО передбачають складання переліку видів тих СПП, які завжди потребують проведення СЕО.
2. Інші системи СЕО орієнтуються на використання критеріїв для того, щоб визначити, чи може мати конкретна СПП значний вплив на довкілля.

Більшість систем СЕО поєднує обидва ці підходи.

Часто в процесі попередньої оцінки проводяться консультації з природоохоронними органами та органами системи охорони здоров'я щодо необхідності проведення СЕО.

Загалом СЕО можна проводити для таких СПП:

1. Просторові СПП:
 - стратегії регіонального розвитку, плани землекористування;
 - стратегії управління природними ресурсами (наприклад, плани управління для лісового господарства).
2. Галузеві СПП (транспорт, енергетика, відходи, сільське господарство, водопостачання, гірничодобувна промисловість, промисловість, туризм, лісове господарство та великі проекти).
3. Інші СПП:
 - законодавчі ініціативи (наприклад, договори, закони, політики);
 - економічні ініціативи (бюджет, приватизація, субсидії, оподаткування, інвестиції та кредитування).

Найчастіше СЕО проводять для просторових і галузевих СПП. Зокрема, СЕО найчастіше застосовують до СПП, які призводять до:

- змін у землекористуванні та використанні природних ресурсів;
- виробництва сировини, хімікатів та інших небезпечних продуктів;
- продукування забруднюючих речовин і відходів.

Фактично йдеться про ті стратегічні ініціативи, які передбачають реалізацію проектів, для яких потрібно проводити ОВНС.

Важливими параметрами для скринінгу є:

1. Тип СПП (наприклад, транспортний сектор, землекористування).
2. Чи призведе СПП до реалізації проєктів, які потребують ОВНС?
3. Ймовірні наслідки (наприклад, споживання ресурсів, забруднення довкілля).
4. Територія впровадження СПП (можливо, частиною цієї території будуть вразливі екосистеми чи природоохоронні території).

Протокол про СЕО визначає дев'ять умов для проведення СЕО, які спрямовані на аналіз СПП на предмет її відповідності положенням Додатків I і II до Протоколу. Десята умова може знадобитися для визначення ймовірності значного впливу СПП на довкілля, у тому числі здоров'я населення, відповідно до критеріїв, наведених у Додатку III. Умови наведені в табл. 3.1. На рис. 3.1 подана схема визначення необхідності проведення СЕО для СПП.

Таблиця 3.1. Умови проведення СЕО відповідно до Протоколу про СЕО

Визначення плану або програми	
Умова 1	Чи є законодавчі, нормативні або адміністративні вимоги щодо розроблення плану або програми та будь-яких змін до них?
Умова 2	Чи підлягають план або програма розробленню й (або) прийняттю органом влади або чи розробляються план або програма органом влади для прийняття відповідно до офіційної процедури парламентом або урядом?
Винятки	
Умова 3	Чи є єдиною метою плану або програми обслуговування потреб, що стосуються національної оборони або надзвичайних ситуацій у цивільній сфері, чи є план або програма фінансовим чи бюджетним планом або програмою?
Обов'язкове застосування	
Умова 4	Чи розробляється план або програма для сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості (у тому числі гірничодобувної), транспорту, регіонального розвитку, управління відходами, водного господарства, телекомунікації, туризму, планування розвитку міських і сільських районів або землекористування?
Умова 5	Чи визначає план або програма умови для погодження в майбутньому проєктів, зазначених у Додатку I?
Умова 6	Чи визначає план або програма умови для погодження в майбутньому будь-яких інших проєктів, зазначених у Додатку II?
Умова 7	Чи потребує відповідний проєкт, згаданий у Додатку II, проведення екологічної оцінки згідно з національним законодавством?
Необов'язкове застосування	
Умова 8	Чи визначає план або програма умови для погодження в майбутньому проєктів, незалежно від того, зазначені вони в Додатку I чи в Додатку II?
Умова 9	Чи визначає план або програма використання невеликих територій на місцевому рівні або чи є план або програма незначною модифікацією діючого плану або програми?

Продовження таблиці 3.1.

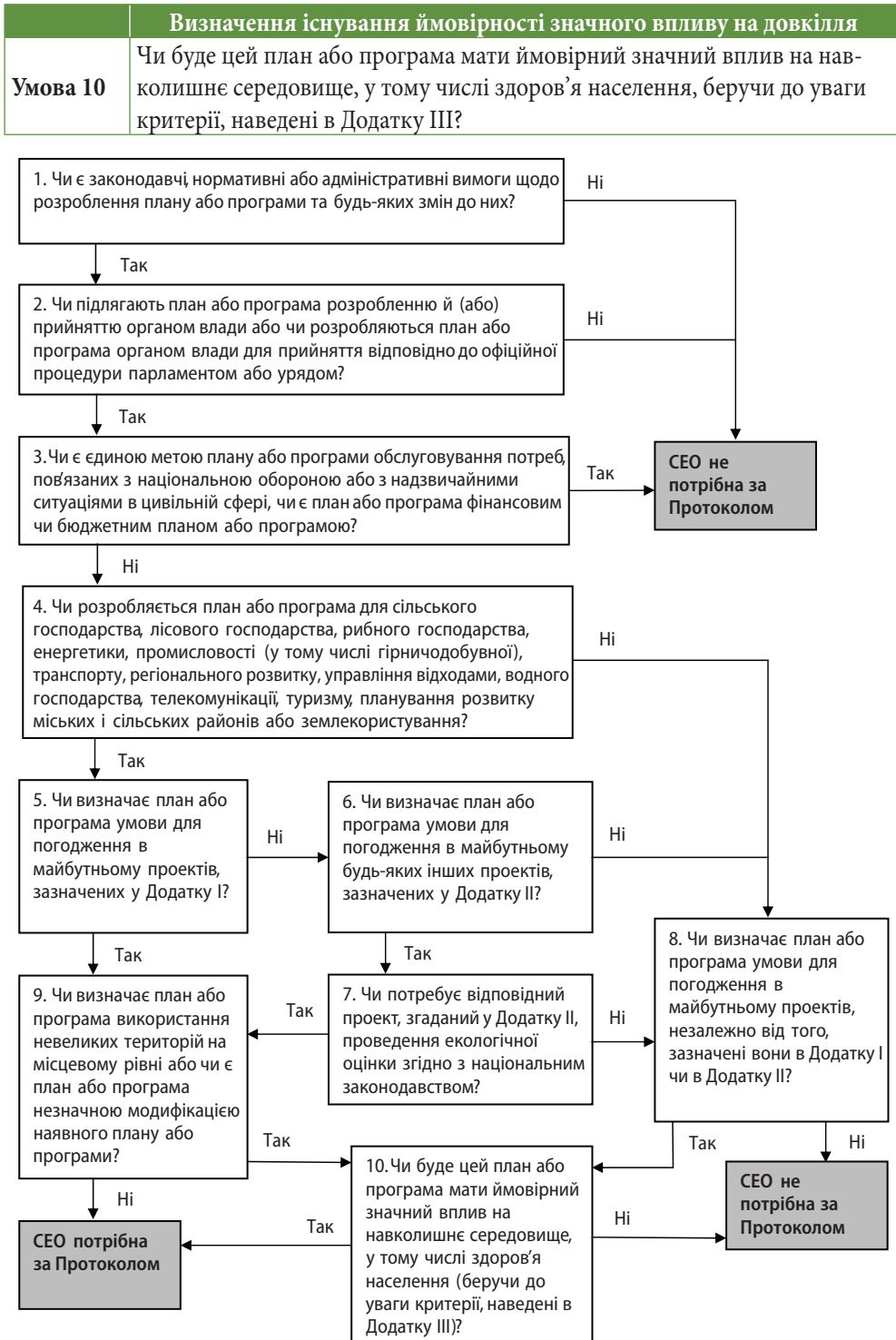

Рис. 3.1. Схема визначення необхідності проведення SEO для конкретного плану або програми за умовами Протоколу про SEO

Умови 1–9 (сфера застосування) можуть застосовуватися в межах діяльності одного органу влади. Натомість умова 10 (визначення існування ймовірності значного впливу на довкілля) потребує як мінімум проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я. В умові 10 також згадується про громадськість. Протоколом про СЕО передбачено, щоб громадськість мала доступ до результатів будь-якого процесу виявлення значного впливу на довкілля (на відміну від попередніх умов).

Якщо неможливо визначити, чи буде СПП мати значні наслідки, рекомендується проводити СЕО як запобіжний захід.

Для скринінгу застосовують такі інструменти: блок-схеми, анкети та контрольні списки, матриці, консультації із заінтересованими сторонами, експертну оцінку, аналіз літератури (у тому числі політичні та правові аспекти), карти.

§ 3.2. ВИЗНАЧЕННЯ СФЕРИ ОХОПЛЕННЯ СЕО (СКОУПІНГ)

Під сферою охоплення (англ. *scoping*) розуміють як коло питань, які повинні бути розглянуті в процесі проведення СЕО, так і рівень деталізації при розгляді кожного з цих питань.

Завдання визначення сфери охоплення полягає в забезпеченні того, щоб звіт про СЕО був належним чином сфокусований і містив достатню кількість інформації щодо суттєвих питань, не будучи перевантаженим надлишковими відомостями про незначні проблеми.

Визначення сфери охоплення дає можливість:

- переконатися, що СЕО буде сфокусована на відповідних альтернативах, питаннях та інформації;
- переконатися, що жодні важливі питання не були забуті;
- сконцентруватися на зборі даних і процедурі консультацій.

В основі процесу визначення сфери охоплення лежить набір рішень щодо того, які проблеми та екологічні аспекти долучити до цієї сфери, а які — ні. Слід обмежити сферу оцінки, що дасть можливість провести СЕО у визначених ресурсних і часових межах. Оскільки рішення про те, що має бути передбачено в оцінці або вилучено з неї, значною мірою будуть суб'єктивними, такі рішення слід обґрунтовувати.

Визначення сфери охоплення сприяє виконанню таких завдань:

1. Визначити рівень (ярус), на якому буде проведена СЕО.
2. Визначити межі будь-якої подальшої оцінки, зокрема визначити часові й просторові межі та предмет СЕО.
3. Визначити галузі та інші СПП, яких стосуватиметься СЕО.
4. Визначити цілі СПП.
5. Визначити можливі наслідки СПП для довкілля.

6. Визначити можливі наслідки для людей внаслідок впливу СПП на довкілля.
7. Визначити важливі проблеми, які буде необхідно детально проаналізувати.
8. Не розглядати проблеми, які є менш важливими на цьому етапі.
9. Поінформувати заінтересовані сторони, на які може потенційно вплинути СПП, про цю стратегічну ініціативу.
10. Зосередитися на питаннях потенційного впливу на довкілля та забезпечити комунікацію саме за цими питаннями.
11. Зрозуміти цінність якості довкілля для заінтересованих сторін, яка може знизитися внаслідок реалізації СПП.
12. Оцінити проблеми.
13. Визначити експертів, які будуть залучені до проведення СЕО.
14. Визначити процедури консультацій.
15. Визначити цілі СЕО.
16. Визначити аналітичні методи та потребу в даних.

Першим кроком будь-якого процесу визначення сфери охоплення є визначення основних проблем регіону. Огляд екологічних проблем потрібен для того, щоб допомогти зосередити СЕО на тих складових довкілля, які є важливими для регіону. Питання, які можуть допомогти у визначенні пріоритетності регіональних екологічних проблем:

1. Які проблеми є найдавнішими та найбільш значущими в регіоні?
2. Які зміни відбуваються в довкіллі?
3. Якою є історія та витоки цих проблем?

Основні регіональні екологічні проблеми визначають на основі наявних аналітичних матеріалів.

Увага при проведенні СЕО має бути зосереджена як на природних, так і на соціокультурних складових довкілля.

Природні складові довкілля — це атмосферне повітря, водні ресурси, земельні ресурси, відходи, біорізноманіття тощо.

Соціокультурні складові — це економіка, енергетика, транспорт, здоров'я населення, традиційне природокористування, культурна спадщина тощо.

Просторовий масштаб оцінки має охоплювати природні, соціально-економічні та культурні ресурси та регіональні взаємозв'язки між ними, а також практику землекористування, на яку може потенційно вплинути будь-який з альтернативних сценаріїв. Ідеальними є випадки, коли просторові межі оцінки співпадають з природними межами річкових басейнів, геологічних регіонів або екосистем.

Часові межі для СЕО мають бути довгостроковими для того, щоб розуміти, які зміни можливі та як будуть змінюватися в часі рушійні сили цих змін. Чітко визначених конкретних часових меж, які б найкраще підходили для будь-якої СЕО, немає. З досвіду проведення СЕО в Канаді відомо, що дуже рідко майбутні впливи можуть бути передбачені на період більш ніж 10 років.

СЕО має слугувати **не для передбачення** майбутнього, а **для формування** бажаного майбутнього. Тому СЕО може застосовуватися для розгляду довгострокових перспектив (наприклад, 25-, 50- або навіть 100-річний часовий горизонт планування).

Процес визначення сфери охоплення має завершуватися визначенням порядку проведення СЕО та структури звіту про СЕО, а також розробленням технічного завдання на проведення СЕО.

§ 3.3. ОЦІНКА ВПЛИВУ СПП НА ДОВКІЛЛЯ

На цьому етапі проводиться оцінка потенційних наслідків для довкілля від реалізації СПП. При цьому розглядаються альтернативні сценарії розвитку в межах СПП. Мета полягає у виявленні впливів або можливих змін складових довкілля для кожного сценарію та у виборі оптимального варіанту. У центрі уваги знаходиться характеристика впливів, які можуть бути наслідком реалізації кожного сценарію, а також кумулятивні впливи та їх зв'язок зі складовими довкілля.

Визначення стратегічних альтернатив. Важливою особливістю звіту про СЕО є те, що в ньому повинна приділятися рівноцінна увага як запропонованому проекту СПП, так і раціональним альтернативним варіантам. У процесі розроблення СПП, як правило, розглядають такі варіанти, для кожного з яких можуть аналізуватися альтернативні варіанти (див. рис. 3.2):

- **Конкретні цілі та пріоритети**, на досягнення яких спрямована СПП. Як правило, такі варіанти пропонують той чи інший принциповий підхід до задоволення потреб у розвитку, а також загальні напрями бажаного розвитку (наприклад, сценарії розвитку).
- **Діяльність**, спрямована для досягнення обраних цілей або пріоритетів СПП. Ці варіанти можуть мати на увазі різні технологічні рішення (наприклад, використовувані технології, виробничі процеси, способи доставки), різні місця здійснення запропонованої діяльності, різні терміни або послідовність дій.
- **Варіанти** умов здійснення запропонованої діяльності. Це варіанти заходів, спрямованих на забезпечення максимально можливого позитивного впливу СПП і зведення до мінімуму (запобігання, пом'якшення або компенсація) їх негативного впливу.

У процесі розроблення конкретної СПП не слід обмежуватися альтернативними варіантами, виробленими в межах самого цього процесу. Наприклад, джерелом цілей і пріоритетів для регіональної СПП можуть слугувати СПП вищого рівня, зокрема національного. У процесі розроблення можуть також бути використані варіанти, сформульовані в межах раніше проведених досліджень у відповідному регіоні (наприклад, сценарії, розроблені в період між підготовкою послідовних планів, які офіційно розглядаються тільки в наступному циклі планування).

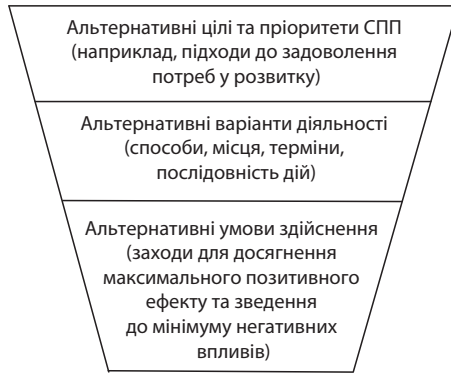

Рис. 3.2. Альтернативні варіанти, які можуть розглядатися в процесі розроблення СПП

Розроблення альтернативних сценаріїв майбутнього розвитку. Проведення СЕО може зробити практичний внесок у розроблення та порівняльну оцінку альтернатив у контексті таких основних елементів процесу розроблення СПП:

- з'ясування контексту та цілей СПП;
- розроблення альтернативних сценаріїв майбутнього розвитку;
- визначення альтернативних шляхів досягнення цілей СПП;
- зіставлення альтернативних варіантів заходів щодо запобігання, зменшення або компенсації негативних впливів.

Під час розроблення регіональних стратегій розвитку досить рідко розглядаються альтернативні стратегії. Частіше використовується більш гнучкий підхід, що передбачає аналіз різноманітних сценаріїв у межах СПП, який дає можливість розглядати різноманітні сценарії розвитку у всій їх багатоманітності. Тому на основі запропонованих рекомендацій можна розробити один або кілька альтернативних сценаріїв реалізації СПП.

Проведення оцінки впливу альтернативних сценаріїв на складові довкілля. На цьому етапі оцінюються впливи на природні складові довкілля (наприклад, вплив на атмосферне повітря, воду, ґрунти, природні ресурси, флору і фауну), а також на соціокультурні складові та стан здоров'я населення (наприклад, небезпека для здоров'я населення, соціально-економічні наслідки, поводження з відходами, транспорт, розвиток інфраструктури, естетичні характеристики території, використання ландшафтів для рекреаційних цілей тощо).

Довгострокові горизонти оцінки впливів характеризуються значною невизначеністю щодо можливих змін, у тому числі щодо зовнішніх факторів, і відповідною невизначеністю впливів. Тому оцінка майбутнього стану складових довкілля **не є передбаченням** того, що відбудеться в межах кожного альтернативного сценарію. Це швидше оцінка непередбачених ситуацій, які можуть виникнути, якщо виявлені тенденції та взаємозв'язки правильно відображають реальність. Мета полягає в тому, щоб спробувати визначити впливи, які кожен сценарій матиме на складові довкілля в просторі та часі.

Метою SEO не має бути розроблення **повного переліку** впливів і ефектів взаємодії. Такий всеосяжний підхід часто ставив у глухий кут розробників SEO в минулому, тому що є занадто багато різноманітних взаємозв'язків, впливів і взаємодій. У центрі уваги мають бути впливи та взаємодії, які можуть викликати суттєві зміни складових доквілля порівняно з вихідним станом доквілля, а також ті складові доквілля, які є найбільш чутливими до несприятливих змін. Для інших впливів і складових доквілля оптимальною може бути заміна кількісного аналізу на якісний.

Після того, як будуть визначені майбутні екологічні умови для кожного сценарію, буде важливо узагальнити інформацію про впливи, виявлені в межах кожного сценарію. Це потрібно для обговорення наслідків кожного сценарію та визначення оптимальної альтернативи. Іншими словами, це має бути спосіб узагальнення оцінки впливів кожного сценарію на доквілля для осіб, які приймають рішення.

Загалом є два підходи до оцінки впливів альтернативних сценаріїв: технічний і комунікаційний. **Технічний підхід** ґрунтується на застосуванні геоінформаційних систем (ГІС) і комп'ютерного моделювання, **комунікаційний** — на використанні експертних оцінок, проведенні громадських обговорень і засвоєнні уроків, отриманих внаслідок проведення аналогічних SEO. Вибір підходу залежатиме від загальних цілей і завдань SEO. З огляду на наявні ресурси і часові межі в більшості випадків оцінка включатиме як технічну, так і комунікаційну складову.

Для оцінки впливу можуть бути використані контрольні списки, а також матриці впливів, конфліктів і синергізмів. При цьому оцінюються прямі, непрямі, сукупні (кумулятивні), короткострокові, тимчасові та довгострокові впливи.

Вибір оптимального варіанту. Інформація про причини вибору певної альтернативи важлива для розуміння того, чому оцінювалися саме ці варіанти і як вони співвідносяться з проектом СПП. Опис методів, використаних у процесі SEO, є необхідним для оцінки якості інформації, висновків SEO й того, якою мірою можна покладатися на ці висновки. Характеристика труднощів, що виникли в процесі оцінки, також корисна з цієї точки зору. Там, де це доречно, доцільно вказати, як саме були подолані ці труднощі.

§ 3.4. ЗВІТ ПРО SEO

Усі етапи проведення SEO мають знайти своє відображення у звіті про SEO. Порядок проведення SEO має базуватися на обраній методології SEO та визначити методи, які будуть застосовані під час проведення SEO. Дуже важливо, щоб SEO проводилася одночасно з розробленням СПП, що дає можливість оперативно вносити корективи в СПП. SEO має бути інтерактивним процесом, який забезпечуватиме розробників СПП інформацією про:

- основні екологічні проблеми;
- тренди стану доквілля;
- ступінь врахування природоохоронних завдань у СПП;

- ступінь відповідності стратегічних цілей СПП національним і регіональним екологічним цілям;
- оцінку ймовірного впливу СПП на довкілля;
- оцінку системи екологічного моніторингу.

Також повинна бути визначена структура звіту про СЕО.

Звіт про СЕО має містити:

- 1) зміст та основні цілі СПП та їх зв'язок з іншими програмами чи планами;
- 2) характеристики поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та зміни цього стану;
- 3) показники стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, на тій території, на яку, ймовірно, поширюватиметься значний вплив;
- 4) екологічні проблеми, у тому числі пов'язані зі здоров'ям населення, які стосуються СПП;
- 5) екологічні цілі, у тому числі пов'язані зі здоров'ям населення, встановлені на національному та регіональному рівнях, які стосуються СПП, а також ступінь врахування цих цілей у СПП;
- 6) опис ймовірного значного впливу СПП на довкілля, у тому числі на здоров'я населення;
- 7) заходи із запобігання, зменшення або послаблення будь-якого негативного впливу на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації СПП;
- 8) стисле викладення причин для вибору альтернативних варіантів;
- 9) заходи, передбачені для моніторингу впливу СПП на довкілля;
- 10) опис ймовірного значного транскордонного впливу на довкілля;
- 11) резюме нетехнічного характеру.

Обговорення документації з СЕО є суттєвою складовою СЕО, оскільки це дає можливість не лише ознайомити громадськість з результатами СЕО, а й зібрати пропозиції заінтересованих органів влади та громадськості до СПП. Заінтересовані органи влади можуть оцінити правильність організації процесу СЕО та оцінити якість документації з СЕО.

Звіт про СЕО передається органам влади для розгляду та ухвалення. Рекомендації СЕО мають бути максимально враховані в кінцевому варіанті СПП.

Розроблена документація з СЕО має розміщуватися на веб-сайтах регіональних органів влади (наприклад, на сайтах обласної ради та обласної держадміністрації) або на сайті галузевого міністерства разом із затвердженою СПП.

§ 3.5. ВРАХУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СЕО ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕННЯ ЩОДО СПП

У звіті про СЕО мають бути подані рекомендації щодо запобігання, зменшення або пом'якшення потенційних негативних впливів на довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації СПП.

Обговорення документації з СЕО є суттєвою складовою СЕО, оскільки це дає можливість не лише ознайомити заінтересовані органи влади та громад-

ськість з результатами СЕО, а й зібрати їхні пропозиції. Група з СЕО забезпечує врахування у звіті про СЕО рекомендацій заінтересованих органів влади та громадськості (громадських організацій). Невраховані рекомендації також мають бути відображені в документації з СЕО з поясненням причин неврахування.

Орган, що приймає рішення, визначає, який з альтернативних варіантів СПП або які варіанти рішень у межах СПП заслуговують на схвалення, або ж вирішує, що жоден з варіантів не може бути затверджений. Приймаючи рішення про затвердження СПП, слід врахувати висновки звіту про СЕО, у тому числі запропоновані заходи із запобігання, зменшення або пом'якшення несприятливих наслідків реалізації різних альтернативних варіантів СПП. Крім того, при ухваленні рішення слід врахувати зауваження та пропозиції:

- відповідних природоохоронних органів і органів охорони здоров'я;
- заінтересованої громадськості;
- будь-яких зачеплених Сторін.

Після затвердження СПП слід поінформувати про прийняте рішення відповідні природоохоронні органи та органи охорони здоров'я, громадськість (не тільки заінтересовану), а також будь-які зачеплені Сторони. Вони повинні мати доступ до затвердженої СПП, а також до заяви, що містить:

- стислий виклад того, яким чином у затвердженій СПП були враховані екологічні, у тому числі пов'язані зі здоров'ям населення, міркування, наведені у звіті про СЕО;
- стислий виклад того, яким чином були враховані їхні думки (у випадку громадськості — думки заінтересованої громадськості);
- стислий виклад причин затвердження цього варіанту СПП на тлі розглянутих альтернатив;
- для країн-членів ЄС — опис передбачених заходів з моніторингу.

При затвердженні СПП орган або особа, відповідальна за прийняття рішення, можуть врахувати, серед іншого, сумісність цілей СПП з національними та регіональними екологічними цілями, а також з цілями, які пов'язані зі здоров'ям населення.

Приклад врахування результатів СЕО

Більшість пропозицій, сформованих за результатами СЕО, було враховано в остаточній редакції Стратегії. Основним з досягнень стало значне розширення обсягу охоплення стратегічної цілі 3 «Екологічна безпека», яка була від самого початку включена до Стратегії її розробниками. Так, за рекомендацією Робочої групи з СЕО, до завдань цієї цілі були включені завдання, спрямовані на створення умов для поліпшення стану довкілля, зокрема на підвищення якості атмосферного повітря та збереження і відновлення земель області. Таким чином, стратегічна ціль 3 «Екологічна безпека» охопила завдання із забезпечення належного стану довкілля за його компонентами: повітря, водні ресурси, земельні ресурси.

Джерело: Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року: проект. — Режим доступу: <http://oblrada.dp.ua/strateg>

Деякі елементи СЕО можуть бути інтегровані в процеси розроблення СПП. В ідеальному випадку різні дослідження, які виконувалися в межах СЕО, мають впливати на процес розроблення СПП загалом. Тому в проект СПП можна включити опис того, яким чином СЕО вплинула на процес розроблення СПП.

§ 3.6. МОНІТОРИНГ ФАКТИЧНОГО ВПЛИВУ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНІЦІАТИВИ НА ДОВКІЛЛЯ

Протокол про СЕО встановлює необхідність проведення моніторингу значного впливу на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, від реалізації затвердженої СПП. Результати моніторингу мають бути доведені до відома природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також громадськості. Єдине завдання моніторингу, зазначене в очевидному вигляді, полягає у виявленні непередбачених несприятливих наслідків і забезпеченні можливостей для вжиття належних заходів для виправлення ситуації.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дає можливість отримати інформацію про реалізацію СПП;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що СПП виконується відповідно до затвердженого документа, зокрема передбачені заходи із запобігання, зменшення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Характер моніторингу істотно залежить від типу СПП.

Рекомендується вибирати такі методи моніторингу, які доступні і найкращим чином пристосовані для перевірки того, чи відповідає той вплив на довкілля та здоров'я населення, який спостерігається, припущенням і висновкам, зробленим у процесі СЕО. Крім того, важливим критерієм для вибору методів є можливість раннього виявлення непередбаченого негативного впливу від реалізації СПП, що дасть можливість вжити своєчасних заходів щодо виправлення ситуації.

Хоча Протокол про СЕО особливо відзначає необхідність моніторингу **непередбаченого** впливу, предметом моніторингу може бути відповідний значний вплив на довкілля та здоров'я населення, описаний у звіті про СЕО. Значний вплив, який підлягає моніторингу, може включати транскордонний вплив.

Документація з СЕО має містити пропозиції щодо організації системи моніторингу впливу впровадження СПП на довкілля. Ця система має враховувати той факт, що планування регіонального розвитку — це поступовий процес, який залежить від розроблення та схвалення стратегії, відбору про-

ектів і програм з її реалізації, моніторингу фактичного впливу та запуску нового циклу планування. СЕО має бути частиною усіх цих етапів планування. У зв'язку з цим, хід реалізації СПП слід контролювати з урахуванням: 1) показників, які характеризують виконання природоохоронних заходів під час реалізації СПП; 2) результатів ОВНС окремих проектів, які виконуватимуться в межах СПП. Результати такого моніторингу слід буде враховувати під час оновлення СПП або підготовки нових стратегічних документів.

Для моніторингу впливу СПП на довкілля має бути створений робочий орган. Цей орган може функціонувати у складі робочої групи з моніторингу СПП. До його складу можуть увійти члени робочої групи з СЕО, а також представники громадськості. Робочий орган з моніторингу має забезпечити доступ громадськості та органів влади до результатів моніторингу.

§ 3.7. УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА КОНСУЛЬТАЦІЇ

Участь громадськості є одним з важливих принципів СЕО. Участь громадськості та інших заінтересованих сторін у процесі СЕО є гарантією запобігання можливостям прийняття органами влади таких стратегічних рішень, які можуть обмежити екологічні права та інтереси громадян.

Участь громадськості

На практиці при визначенні учасників процесу СЕО виникають труднощі щодо коректного розмежування громадськості на «заінтересовану» та «незаінтересовану».

У міжнародному праві **громадськість** — це одна або більше фізичних або юридичних осіб і, згідно з національним законодавством або практикою, їх об'єднання, організації або групи. Таке визначення застосовується в Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція), Протоколи про СЕО та Директиві 2001/42/ЄС.

Заінтересована громадськість — це громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, або яка має заінтересованість у цьому процесі; для цілей цього визначення неурядові організації, які сприяють охороні довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають заінтересованість (Орхуська конвенція).

Трактування громадськості в законодавстві України цілком адаптоване до міжнародного права. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (статті 9, 16, 21) під громадськістю розуміють окремих громадян України та їх об'єднання. Закон України «Про громадські об'єднання» дає широке тлумачення громадського об'єднання, враховуючи при цьому не лише фізичних, а й юридичних осіб приватного права.

Громадськість — одна або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з чинним законодавством України або практикою (Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, затверджене Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18.12.2003 № 168).

Зацікавлена громадськість — це громадськість, на яку впливає реалізація рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля (Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля).

Громадське об'єднання — це добровільне об'єднання фізичних осіб та (або) юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів (Закон України «Про громадські об'єднання», ст. 1, п. 1).

У контексті СЕО заінтересовану громадськість можна розглядати як громадськість, екологічні права та інтереси якої зачіпаються або можуть бути порушені при реалізації стратегічних рішень і яка відповідно до цього має право на безпосередню участь у розробленні управлінських актів з метою контролю врахування в них екологічних критеріїв і вимог.

Протокол про СЕО вимагає забезпечення своєчасних і ефективних можливостей для участі громадськості в СЕО планів і програм, коли ще можливий вибір будь-якого з варіантів. Проект плану або програми, а також екологічний звіт повинні бути своєчасно доведені до відома громадськості. Слід виявити заінтересовану громадськість, у тому числі відповідні неурядові організації.

Саме **заінтересованій громадськості** має бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту СПП, а також щодо звіту про СЕО в оптимальні терміни.

Консультації з органами влади

Процес СЕО передбачає проведення консультацій з органами влади, зокрема з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, яким потрібно надавати вчасну та ефективну можливість висловити свою думку щодо проекту СПП та звіту про СЕО.

Під **органами влади** слід розуміти офіційні органи державної влади або місцевого самоврядування, повноваження яких визначені законодавчими або підзаконними актами. Це можуть бути, наприклад, органи екологічного або санітарного нагляду (національного, регіонального або місцевого рівнів), науково-дослідні установи екологічного або медичного характеру, які мають відповідні повноваження, а також підрозділи органів виконавчої влади (національного або регіонального рівнів) або місцевого самоврядування, які можуть бути заінтересовані у визначенні наслідків реалізації СПП або мати відповідні знання в цій сфері.

Конкретні органи для участі в консультаціях можуть бути визначені на рівні законодавства в загальному вигляді, визначатися в кожному конкретно-

му випадку або визначатися для кожного типу СПП. Зокрема, у законодавстві може бути перераховано кілька органів, у тому числі органи екологічного та санітарного нагляду, підрозділи регіональних адміністрацій тощо. Орган, відповідальний за розроблення СПП, може вибирати з цього переліку ті органи, консультації з якими необхідні в кожному конкретному випадку з урахуванням характеру документа, який розробляється.

Є багато різних форм і методів консультацій. Це, наприклад, запит письмових коментарів, групи спостереження, фокус-групи, консультативні комітети, інтерв'ю, обговорення з використанням Інтернету.

Для кожної СПП мають бути обрані найбільш відповідні методи консультацій.

Транскордонні консультації

Транскордонні консультації варто проводити в тому випадку, коли СПП, що реалізуються в одній країні (Сторона походження), можуть справляти значний вплив на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, на території іншої країни (зачеплена Сторона).

Сторона походження повинна повідомити зачеплену Сторону, якщо вона вважає, що реалізація СПП може мати значний транскордонний вплив на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, або якщо про це просить Сторона, на яку такий вплив може поширюватися. Тому першим кроком є визначення того, чи може реалізація СПП викликати значний транскордонний вплив на довкілля.

Процес СЕО не передбачає жорстко встановленого моменту часу для транскордонного повідомлення та консультацій. Повідомлення повинно містити:

- проект СПП;
- звіт про СЕО, зокрема інформацію про можливий транскордонний вплив на довкілля, у тому числі на здоров'я населення;
- інформацію про процедуру прийняття рішень, зокрема відомості про терміни подачі коментарів і зауважень.

Якщо зачеплена Сторона має відповідне бажання, після повідомлення відбуваються транскордонні консультації. Предметом консультацій мають бути:

- ймовірний транскордонний вплив на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, від реалізації СПП;
- заходи, передбачені для запобігання, зменшення або пом'якшення негативного впливу;
- конкретні заходи з інформування заінтересованої громадськості та органів влади заінтересованої Сторони та надання їм можливості висловити свою думку про: 1) проект СПП; 2) звіт про СЕО.

Зауваження та пропозиції заінтересованої громадськості, природоохоронних органів і органів охорони здоров'я заінтересованої Сторони мають бути враховані належним чином. Заінтересована громадськість та органи влади зачепленої Сторони мають бути поінформовані про те, яким чином були враховані їхні зауваження.

Можливі транскордонні наслідки мають бути виявлені не пізніше, ніж на етапі підготовки звіту про СЕО. Однак, якщо вони виявлені на більш ранніх етапах, наприклад, на етапі **визначення сфери охоплення** оцінки, доцільно не відкладати повідомлення заінтересованої Сторони. Це може зменшити затримки при ухваленні рішення щодо СПП. Однак таке раннє повідомлення неминуче матиме **неофіційний** характер, оскільки, відповідно до Протоколу про СЕО, до складу офіційного повідомлення має входити підготований звіт про СЕО.

Також слід забезпечити **оптимальні терміни** для транскордонних консультацій. Ці терміни можуть відрізнятися від строків, встановлених для внутрішніх консультацій. Утім, вони повинні бути достатніми для встановлення контактів між заінтересованими Сторонами, виявлення заінтересованої громадськості, природоохоронних органів та органів охорони здоров'я зачепленої Сторони та проведення консультацій з ними, а також для розгляду отриманих зауважень відповідними органами Сторони походження. Необхідні технічні процедури, наприклад, переклад документів, також можуть зробити процес тривалішим.

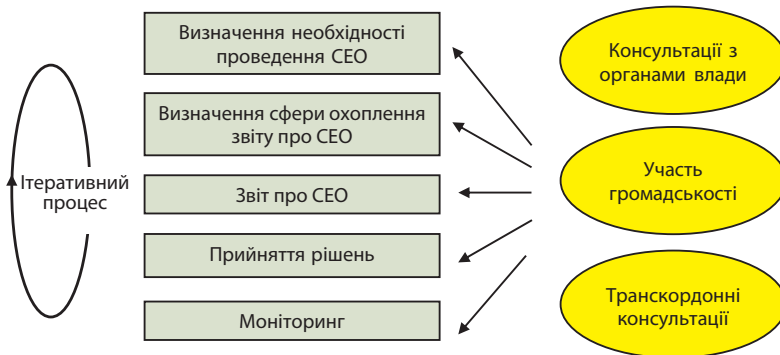

Рис. 3.3. Зв'язок етапів СЕО з процедурами консультацій та участю громадськості

У процесі СЕО має бути забезпечена участь громадськості, проведення консультацій з органами влади, а також транскордонних консультацій, якщо СПП може мати значні наслідки у транскордонному контексті. На рис. 3.3 відображено зв'язок етапів СЕО з процедурами консультацій та участю громадськості, а в табл. 3.1 подані можливі варіанти залучення громадськості та проведення консультацій із заінтересованими сторонами на різних етапах СЕО.

На етапі консультацій мають бути організовані консультації з уповноваженими органами та заінтересованою громадськістю, під час яких мають бути отримані коментарі та зауваження щодо звіту про СЕО, а також альтернативних варіантів проекту СПП. Ці коментарі та зауваження мають бути враховані під час прийняття рішення щодо СПП.

Якщо під час оцінки були виявлені можливі транскордонні наслідки, на цьому кроці потрібно розпочати транскордонні консультації. Такі консультації можуть бути також проведені на прохання зачепленої Сторони.

Звіт про СЕО, а також проект СПП можуть бути доопрацьовані та доповнені з урахуванням отриманих під час консультацій зауважень перед поданням органу чи особі, відповідальній за ухвалення рішення.

Таблиця 3.1. Участь громадськості та консультації на різних етапах СЕО

Етапи СЕО	Консультації з органами влади, доступ громадськості до інформації та участь громадськості в СЕО
Визначення необхідності проведення СЕО	Консультації з компетентними природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, інформування громадськості
Визначення сфери охоплення	Виявлення органів влади, з якими будуть проводитися консультації, і громадськості для подальшого залучення Консультації з компетентними природоохоронними органами та органами охорони здоров'я <i>На розсуд:</i> Консультації з громадськістю
Аналіз контексту та вихідних умов	<i>На розсуд:</i> Консультації з органами влади та громадськістю з питань контексту та відповідних питань, реєстрація зауважень
Розроблення та порівняльний аналіз альтернативних варіантів	<i>На розсуд:</i> Консультації з органами влади та громадськістю щодо альтернативних варіантів і реєстрація зауважень
Документація	
Консультації з компетентними органами влади та громадськістю	Надання громадськості та органам влади проекту СПП та звіту про СЕО Консультації з органами влади та заінтересованою громадськістю щодо проекту СПП і звіту про СЕО Повідомлення та консультації із зачепленими Сторонами (залежно від обставин) Збір зауважень для їх належного врахування під час прийняття рішення
Прийняття рішення	
Моніторинг	Забезпечення доступу громадськості та органів влади до результатів моніторингу

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Для яких СПП слід проводити SEO?
2. З якою метою визначають сферу охоплення SEO?
3. Як здійснюється оцінка впливу СПП на довкілля?
4. Що має містити звіт про SEO?
5. Як врахувати результати SEO при прийнятті рішення щодо СПП?
6. Як організувати моніторинг фактичного впливу СПП на довкілля?
7. Як залучити громадськість до проведення SEO?
8. Яка різниця між громадськістю та заінтересованою громадськістю в процесі SEO?
9. На яких етапах SEO мають бути проведені консультації з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я?
10. У яких випадках слід проводити транскордонні консультації?

РОЗДІЛ 4. ОСНОВНІ МЕТОДИ SEO

§ 4.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ SEO

Однією з суттєвих особливостей SEO є більш високий (порівняно з проектним рівнем) ступінь невизначеності в процесі виявлення впливів, їх величини та значущості. Спроби передбачити вплив з тим самим ступенем точності, як і у випадку екологічної оцінки проектів (ОВНС), а також використання складного математичного апарату часто ускладнюють завдання і не дають практичного результату. На практиці якісна SEO може бути проведена порівняно простими та доступними методами. Проведення SEO може сприяти покращенню якості стратегічної ініціативи та пошуку найкращого рішення, яке найбільше відображає баланс між економічними, екологічними та соціальними складовими розвитку. Саме мета досягнення збалансованості розвитку визначає критерії якісної SEO та дає можливість обрати найбільш прийнятні методи.

Суттєва різниця (порівняно з ОВНС) у природі та характері стратегічних ініціатив потребує різних підходів до проведення SEO. Методи, які застосовуються під час проведення ОВНС, не завжди можна використовувати у випадку проведення SEO. Своєю чергою, методи, які використовуються під час проведення SEO регіональних стратегій і генеральних планів розвитку, можуть (і повинні) суттєво відрізнятися від методів, які застосовуються при проведенні SEO галузевих стратегій розвитку чи проектів законодавчих актів. Тому про SEO можна говорити не як про єдину методологію (як у випадку ОВНС), а як про **сукупність методів**, які можуть бути адаптовані до конкретних умов з урахуванням характеру стратегічної ініціативи, національних і регіональних особливостей стратегічного планування та можливостей учасників процесів планування та оцінки.

У світовій практиці SEO широко використовуються методи, які практично не застосовуються під час ОВНС. Частина цих методів (наприклад, SWOT-аналіз або розроблення сценаріїв) надійшла з практики стратегічного планування та адаптована до цілей SEO. Інші методи з самого початку формувалися як методи SEO (наприклад, цільовий аналіз). Деякі методи SEO (розроблення сценаріїв) також розглядаються як інструменти інтеграції екологічних, економічних і соціальних аспектів розвитку.

У процесі проведення SEO застосовують дві групи методів: аналітичні методи та методи участі громадськості. Основним методом SEO є консультації з громадськістю, які також мають свої особливості в процесі застосування для цілей SEO.

§ 4.2. АНАЛІТИЧНІ МЕТОДИ

Основні аналітичні методи СЕО:

- колективні експертні оцінки;
- контрольні списки;
- матриці впливів та матриці конфліктів і синергізмів;
- аналіз тенденцій;
- ГИС або інший просторовий аналіз.

Аналітичні методи СЕО, які є менш поширеними:

- SWOT-аналіз;
- цільовий аналіз;
- розроблення сценаріїв;
- прогнозне та імітаційне моделювання.

Крім того, застосовуються такі аналітичні методи, як дерева рішень і мережі взаємодії, оцінка життєвого циклу, аналіз витрат і вигод, багатокритеріальний аналіз тощо.

Колективні експертні оцінки: метод Дельфі

Колективні експертні оцінки дають можливість зібрати і узагальнити думки і точки зору визнаних експертів у відповідній предметній області.

Для отримання експертних оцінок можна використовувати семінари та конференції або анкетування (наприклад, запропонувати оцінити можливі впливи або ризики), а також більш складні методи.

Метод Дельфі є дієвим інструментом формування колективних експертних оцінок, що дає можливість виявити або сформулювати судження, яке домінує, у великій групі експертів, які не взаємодіють один з одним безпосередньо. Таким чином, цей метод дає можливість знизити витрати і залучити до участі експертів з різних регіонів.

Основні кроки методу Дельфі:

- Визначте потреби в інформації, розробіть питання і визначте часові межі процесу.
- Підберіть потрібну кількість експертів для участі в експертній групі та поставте перед ними завдання.
- Підготуйте та надішліть експертам початковий перелік питань.
- Зберіть, проаналізуйте та узагальніть відповіді, надані експертами на першому етапі. Для відповідей та їх аналізу варто використовувати відповідну теоретичну основу, типологію або структуру.
- Надішліть ті ж питання тим самим експертам вдруге і, можливо, втретє. За потреби, може бути і більша кількість етапів. До питань додайте відповіді, які дали експерти на попередньому етапі, щоб учасники групи могли ознайомитися з думками своїх колег і, можливо, скоригувати свою точку зору. Ознайомившись з думками інших учасників, експерти знову відповідають на запитання. У процесі обміну інформацією члени групи засвою-

ють ідеї та погляди інших учасників і, зрештою, приходять до адекватного розуміння основних питань, що й дає можливість їм зробити висновки.

- Обов'язково підготуйте підсумковий звіт і надішліть його учасникам групи. Один з важливих мотивів для участі у групі Дельфі, особливо для фахівців, полягає в можливості ознайомитися з результатами дослідження «з перших рук» — ще до того, як вони будуть оприлюднені.

У процесі SEO метод застосовується для аналізу контексту та вихідного стану довілля, для виявлення проблем і впливів та для оцінки впливів.

Переваги:

- може застосовуватися до оцінки досить складних проблем, які вимагають спеціальних знань;
- робить можливим обмін ідеями та сприяє досягненню консенсусу у великій групі експертів, які можуть бути територіально віддалені один від одного;
- зручний для експертів, оскільки вони можуть брати участь у процесі, перебуваючи у власному офісі або будинку.

Недоліки:

- вимагає тривалого часу (може зайняти кілька місяців);
- інтерес експертів до участі в оцінці може знизитися, якщо процес займає занадто багато часу або в них з'являються інші зобов'язання;
- варто ретельно обробляти і надсилати великі обсяги даних, тому організація процесу може потребувати значних зусиль і наявності відповідних комп'ютерних програм для розсилки даних і обчислення отриманих результатів.

Контрольні списки

Контрольний список — це перелік питань, які можуть або повинні бути розглянуті при оцінці певного типу планів або програм. Контрольні списки можуть включати:

- екологічні проблеми, у тому числі пов'язані зі здоров'ям населення, які є типовими для певних планів або програм;
- екологічні цілі, у тому числі пов'язані зі здоров'ям населення, які можуть бути застосовані до певних видів діяльності;
- показники або питання, які можуть використовуватися для оцінки планів або програм у певних сферах діяльності.

У процесі SEO метод використовується для аналізу контексту й вихідного стану довілля та для виявлення проблем і впливів.

Переваги контрольних списків:

- допомагають утримати в пам'яті всю інформацію, яка є важливою в контексті даної оцінки;
- забезпечують простий спосіб визначення того, має чи не має те або інше питання стосунку до плану чи програми;
- дають можливість не прогавити потенційно важливі проблеми.

Приклад контрольного списку для двох складових довкілля

Вплив		Так	Ймо- вірно	Ні	Зменшення впливу
1.	Земля. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
1.1.	– нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури				
1.2.	– зміни в геологічній структурі				
1.3.	– порушення, переміщення, ущільнення або повне покриття ґрунту				
1.4.	– зміни в топографії або в характеристиках рельєфу поверхні				
1.5.	– порушення, покриття або модифікацію будь-яких унікальних геологічних або фізичних характеристик території				
1.6.	– будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів (у межах території або поза нею);				
1.7.	– зміни у відкладенні або ерозії пляжних пісків і такі зміни в процесах замулення, відкладення осадів або ерозії, що можуть змінити річища річок чи струмків або ж дно озера, затоки чи моря				
1.8.	– появу для людини або матеріальних об'єктів таких геологічних загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози?				
2.	Повітря. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
2.1.	– суттєві викиди забруднюючих речовин				
2.2.	– погіршення якості атмосферного повітря				
2.3.	– появу неприємних запахів				
2.4.	– зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату				
2.5.	– посилення наявного чи планованого погіршення якості повітря?				

Недоліки:

- аналітичні можливості підходу обмежені;
- істотним впливам, не відображеним у списках, часто приділяється недостатня увага;
- можуть заохочувати збір і аналіз надлишкової інформації, таким чином ускладнюючи формулювання судження;
- не відображають природи причинно-наслідкових зв'язків: можуть сприяти створенню класифікації окремих впливів за визначеними категоріями, тоді як у реальності ці впливи можуть бути частиною складної системи.

Матриці впливів та матриці конфліктів і синергізмів

Матриці впливів дають можливість виявляти та представляти потенційні впливи запропонованої ініціативи (наприклад, запропонованих цілей або запланованих дій) на різні складові довілля, у тому числі на здоров'я населення. Матриці аналогічні до контрольних списків. Фактично, матриця може розглядатися як двовимірний контрольний список. У клітинках матриці можуть використовуватися символи або позначення різного кольору або розміру, а також бали, які відображають характер і приблизний масштаб чи величину впливу. За допомогою матриці можна проілюструвати кумулятивні та непрямі впливи, а також взаємозв'язок між впливами. Наприклад, матриця може містити спеціальний стовпець або рядок, який відображає вплив запропонованої ініціативи загалом.

Інформація, яка подається в матриці, має бути такою, щоб її можна було легко перевірити. До кожної матриці варто додати супровідний текст, який пояснюватиме характер конкретних впливів, відображених у матриці.

Матриці конфліктів і синергізмів відображають конфлікти або синергізми (взаємну підтримку) між запропонованою ініціативою (її цілями або запланованими діями) і відповідними екологічними цілями, у тому числі пов'язаними зі здоров'ям населення, а також, можливо, іншими цілями (наприклад, цілями збалансованого розвитку).

У процесі СЕО метод застосовується для виявлення проблем і впливів, оцінки впливів і сприяння розробленню та порівнянню альтернатив.

Переваги:

- матриці забезпечують наочне представлення впливів, зручне для інтерпретації;
- матриці можуть бути адаптовані для виявлення кумулятивних впливів, а також взаємозв'язків між впливами;
- це зручна форма представлення результатів, отриманих іншими методами (експертні оцінки, математичне моделювання тощо);
- матриці можуть бути розроблені таким чином, щоб враховувати можливість взаємодії між впливами або складовими, використовуватися для представлення сукупного впливу кількох проектів або видів діяльності, а також застосовуватися для зіставлення альтернатив.

Недоліки:

- на практиці матриці часто використовуються для представлення лише прямих впливів;
- використання матриць може вести до надмірного ускладнення аналізу, орієнтуючи на вивчення всіх можливих комбінацій між запропонованими діями та складовими довілля; це може призвести до не виправдано великих витрат і спрямування ресурсів на вивчення незначних впливів.

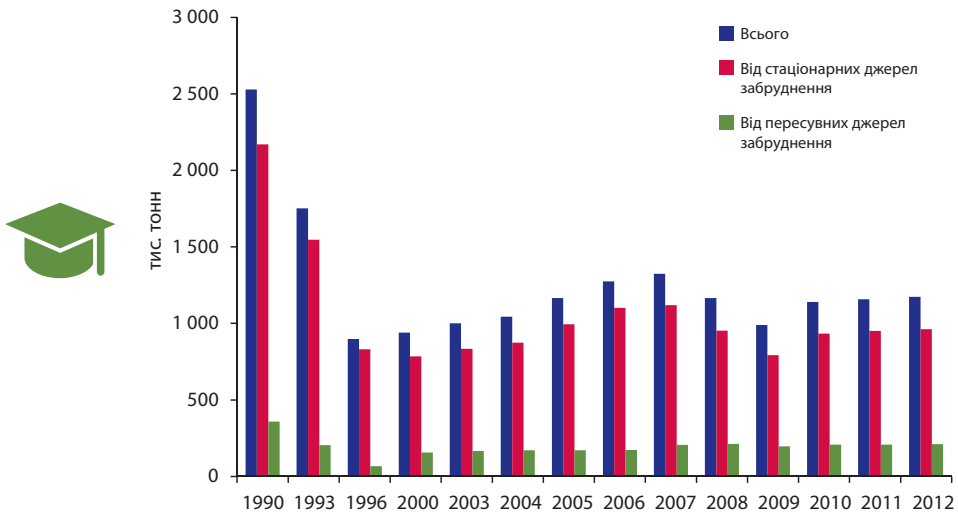
Аналіз тенденцій

Ретельний аналіз тенденцій є одним з найбільш важливих аспектів будь-якої стратегічної оцінки. У контексті СЕО аналіз тенденцій може бути визначений як інтерпретація змін екологічного навантаження, а також змін стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, з плином часу. У процесі аналізу тенденцій є можливість отримати відповіді на такі питання:

1. Чи буде стан довкілля покращуватися (погіршуватися)?
2. Чи будуть досягнуті критичні порогові значення?
3. Чи будуть досягнуті екологічні цілі?
4. Чи можна зменшити наслідки негативних впливів?
5. Чи є альтернативи, які б дали можливість отримати ті самі соціально-економічні результати більш збалансованим шляхом?

Для аналізу тенденцій використовують масиви даних, які дають можливість виявити будь-які тенденції або закономірності. Форма представлення тенденцій може змінюватися від дуже простої (наприклад, лінійний графік) до дуже складної (наприклад, тривимірної графіки або відеомодельювання). Є багато комп'ютерних програм, які можуть бути використані для аналізу тенденцій (від найпростіших електронних таблиць до складних пакетів, наприклад, RATS, GAUSS, JMP тощо).

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Дніпропетровській області, 1990–2012 роки

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Аналіз тенденцій сприяє виявленню та представленню найважливіших зв'язків між впливами на довкілля та відповідними змінами стану довкілля, які можуть проявлятися з певною затримкою. Крім того, аналіз тенденцій може використовуватися для прогнозу майбутніх впливів на довкілля. Деякі тенденції можна екстраполювати досить просто, припускаючи, що в май-

бутньому їх динаміка не зміниться. Однак надмірно спрощена екстраполяція, яка не враховує особливостей зміни тенденції на момент досягнення основної «точки зламу» (наприклад, коли буде досягнута або перевищена здатність довкілля до асиміляції), може призвести до помилкових висновків.

Таким чином, екстраполяція тенденцій може відіграти важливу роль у короткостроковому та середньостроковому прогнозуванні, якщо не очікується істотних протилежних тенденцій і «точок зламу». Більш точний довгостроковий прогноз тенденцій, якщо він взагалі можливий, може базуватися лише на моделюванні.

Аналіз тенденцій застосовується в процесі СЕО для аналізу контексту та вихідного стану довкілля, а також для оцінки впливів.

Переваги: метод може суттєво сприяти отриманню кількісної оцінки кумулятивних впливів за умови доступу до даних про стан довкілля за тривалий період.

Недоліки:

- у багатьох ситуаціях неможливо отримати достовірні дані або їх достатню кількість щодо конкретних видів навантаження на довкілля;
- у ситуації, коли бракує даних, для коректної інтерпретації тенденцій можуть знадобитися відповідні статистичні методи;
- аналіз тенденцій може виявитися досить трудомістким.

Геоінформаційні системи (ГІС)

Використання ГІС — це засіб вивчення та представлення просторового розподілу впливів, який передбачає підготовку карт. Метод дає можливість:

- отримати комплексну картину довкілля, на яке здійснюється вплив (чутливі зони, розподіл ресурсів, антропогенне навантаження тощо);
- представити інформацію про наслідки діяльності в минулому;
- проілюструвати потенційні впливи запланованої діяльності;
- відобразити кумулятивні впливи або впливи на різні складові довкілля.

Важлива особливість просторового аналізу — здатність працювати з топографічними даними, що важливо в процесі планування інфраструктури та під час аналізу деяких видів впливу (шум, якість повітря, візуальний вплив тощо).

Використання ГІС дає можливість працювати з великими масивами даних. Після того, як підготована основа системи, подальша інформація може додаватися і коригуватися, якщо в цьому виникатиме потреба. Оновлення як вихідних даних, так і результатів роботи системи не є складним.

У процесі СЕО метод застосовується для аналізу вихідного стану довкілля, виявлення проблем і впливів, оцінки впливів і сприяння розробленню та порівнянню альтернатив.

Переваги: метод дає можливість унаочнити минулі, теперішні та майбутні впливи.

Недоліки: застосування методу може потребувати значних затрат часу та суттєвих витрат.

SWOT-аналіз

SWOT-аналіз — це один з методів аналізу ситуації, який широко застосовується в процесі стратегічного планування. Назва цього методу походить від перших літер англійських слів, якими позначають сильні сторони (strengths), слабкі сторони (weaknesses), можливості (opportunities) та загрози (threats). Суть методу полягає в послідовному аналізі сильних і слабких сторін об'єкта планування, можливостей та загроз, що стосуються його розвитку в майбутньому. Результати аналізу відображають, як правило, у вигляді таблиці.

	Позитивний вплив	Негативний вплив
Поточна ситуація та внутрішнє середовище	Сильні сторони	Слабкі сторони
Майбутня ситуація та зовнішнє середовище	Можливості	Загрози

Таке подання сприяє створенню надійної основи для планування та більш чіткому визначенню цілей і завдань у межах використання можливостей, що існують, компенсації слабких сторін і відвернення можливих загроз. SWOT-аналіз проводиться на основі експертних оцінок і може здійснюватися за якісними, кількісними чи комбінованими (якісно-кількісними) критеріями. За результатами SWOT-аналізу можна визначити місію, стратегічні цілі та завдання об'єкта стратегічного планування.

SWOT-аналіз застосовується в процесі CEO для аналізу вихідного стану довкілля.

Переваги:

- зменшення великої кількості інформації до простого огляду основних проблем, які розглядаються в СПП або CEO;
- метод може використовуватися для залучення заінтересованих сторін з метою отримання різних точок зору на поточну ситуацію;
- метод зорієнтований на персональні знання та розуміння експертів (не потребує даних);
- метод дає можливість швидко отримати результат;
- можна аналізувати ситуацію, яка має невизначені моменти;
- метод є зрозумілим і очевидним.

Недоліки:

- метод має тенденцію до надмірного спрощення ситуації;
- метод не пояснює першопричини сильних і слабких сторін;
- метод не пояснює зв'язків між сильними та слабкими сторонами.

Цільовий аналіз

Цільовий аналіз — це метод СЕО, який широко використовується в різних системах екологічної оцінки для стратегічних ініціатив високого рівня в тих випадках, коли оцінка впливу на довкілля ускладнена внаслідок недостатності інформації про конкретні рішення, які можуть призвести до появи впливів на довкілля.

Проведення цільового аналізу не є вимогою Протоколу про СЕО або Директиви 2001/42/ЄС, однак цей метод широко використовується в багатьох національних системах СЕО. За допомогою цільового аналізу можна узгодити стратегічні цілі розвитку з цілями збереження довкілля. Він передбачає, як мінімум, три кроки:

- визначення екологічних цілей;
- оцінку відповідності цілей розвитку та екологічних цілей та, за потреби, уточнення цілей розвитку з урахуванням інтересів збереження довкілля;
- оцінку конкретних заходів, запропонованих у межах стратегічної ініціативи, на відповідність екологічним цілям.

Аналіз відповідності стратегічних цілей Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року регіональним екологічним цілям

Регіональні екологічні цілі	Стратегічні цілі			
	1. Зменшення економічних дисбалансів	2. Розвиток сільських територій	3. Екологічна безпека	4. Розвиток людського капіталу
1. Зменшення техногенного навантаження на довкілля	+	+	++	0
2. Збереження біорізноманіття та створення екомережі	0	+	++	0
3. Покращення регіональної системи екологічного управління	0	+	+	0
4. Підвищення рівня екологічної культури населення	+	+	++	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

- «++» — цілі Стратегії добре узгоджені з національними чи регіональними екологічними цілями.
- «+» — цілі Стратегії та національні чи регіональні екологічні цілі принципово узгоджуються, проте не узгоджені у Стратегії. Необхідно краще узгодити цілі на наступних етапах планування та (або) на рівні заходів.
- «0» — цілі Стратегії та національні чи регіональні екологічні цілі нейтральні стосовно одні до одних.
- «-» — цілі Стратегії та національні чи регіональні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. У процесі наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей.
- «--» — цілі Стратегії та національні чи регіональні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Слід вжити термінових заходів, спрямованих на уточнення цієї цілі Стратегії.

У процесі СЕО метод застосовується для оцінки ступеня врахування національних і регіональних цілей у стратегічних цілях СПП.

Переваги:

- метод застосовується тоді, коли інформація про цілі та завдання СПП має якісний характер і коли на основі загальної інформації про СПП неможливо дати кількісну оцінку потенційних впливів на довкілля;
- метод дає можливість внести корективи в СПП з урахуванням у СПП національних і регіональних екологічних цілей.

Розроблення сценаріїв

Розроблення сценаріїв — це процес моделювання гіпотетично можливих ситуацій, в яких окреслюються найбільш невизначені і, разом з тим, найбільш важливі рушійні сили, які впливають на подальший розвиток.

За допомогою методу можна отримати відповіді на такі питання:

1. Якими є рушійні сили?
2. Якими є невизначеності?
3. Що є неминучим?
4. Який сценарій обрати?

Розроблення сценаріїв іноді асоціюється з прогнозом, який також використовується для передбачення подій. Утім, на відміну від методу розроблення сценаріїв, прогноз базується на фактичних даних за минулий період.

Є багато методів розроблення сценаріїв. Інтерес для СЕО може становити метод, що базується на восьмикроковому підході:

1. Визначте основне питання або рішення про те, де застосування сценаріїв буде корисним. Що Ви дійсно хочете знати?
2. Визначте основні фактори місцевого довкілля. Які фактори впливають на основне питання або рішення? Що хочуть знати люди, які приймають рішення, коли роблять вибір?
3. Визначте рушійні сили. Які основні тренди впливають на основні сили?
4. Класифікуйте основні фактори та рушійні сили за ступенем важливості й ступенем невизначеності. Виявлені основні фактори або рушійні сили мають бути ретельно перевірені, оскільки вони є більш значущими для розроблення різних важливих сценаріїв. Виберіть 2–3 фактори або рушійні сили для подальшого вивчення.
5. Оберіть логіку сценарію: спираючись на класифікацію, використовуйте інформацію для визначення змінних, які є важливими для розроблення сценаріїв.
6. Розширте основу сценарію з урахуванням основних факторів і рушійних сил, визначених на етапах 2 і 3. Кожному основному фактору і кожній рушійній силі має бути відведена певна роль у сценарії. Наприклад, якщо у Вас було два основних фактори та дві рушійні сили, це чотири можливих комбінації, які можуть бути додані в опис сценарію.

7. Визначте наслідки. Коли сценарії розроблені, з'ясуйте наслідки: що може статися за умови використання різних сценаріїв? Вбудуйте знайдені відповіді в обрані сценарії.
8. Виберіть основні індикатори і показники. Зіставте сценарії з реальними ситуаціями (деякі сценарії можуть бути більш вірогідними, ніж інші, за умови розвитку трендів, що існують). Потім визначте додаткові індикатори, які можуть подати вам сигнал, коли цей сценарій буде недоречним.

У процесі СЕО метод використовується для оцінки впливів і сприяння розробленню та порівнянню альтернатив.

Переваги:

- сценарії — це спрощений варіант дійсності та спосіб формування загального розуміння складних систем;
- сценарії можуть бути використані з метою перевірки певних ідей та вивчення наслідків їх реалізації.

Недоліки:

- розроблення сценарію та його інтерпретація вимагають порівняно високих технічних навичок;
- заснований на сценарії аналіз — це не більше, ніж сама модель і використані дані; щоб уникнути рішень чи дій, що базуються на некоректній моделі, необхідна ретельна перевірка та оцінка;
- сценарії можуть містити складні математичні дії або графічні зображення, які є складними для розуміння та пояснення аудиторії, що не має базових технічних знань, й особам, які приймають рішення.

Прогнозне та імітаційне моделювання

Моделювання — аналітичний інструмент, який дає можливість здійснювати кількісні оцінки впливу на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, за допомогою імітації діяльності та складових довкілля.

Часто в моделюванні для прогнозу впливів використовуються комп'ютерні технології. Математичні моделі можуть використовувати для просторового та часового аналізу різних аспектів стану довкілля, у тому числі якості води та повітря, обсягу водних ресурсів, рівня шуму, а також потрапляння забруднюючих речовин з атмосфери на ґрунти та рослинність. Інші типи моделей — це соціально-економічні моделі, моделі середовищ існування, а також експертні системи, які дають можливість виявити впливи на основі рішень, які приймає користувач моделі.

Найбільше опрацьовані та найчастіше використовуються моделі якості повітря й води, рівнів шуму, а також моделювання екосистем і візуальне моделювання. Для оцінки кожного типу цих впливів запроваджено ряд різних моделей. Використання моделей дає можливість проаналізувати прямі та кумулятивні впливи запропонованих заходів, а також, певною мірою, непрямі впливи, які виникають внаслідок викидів або інших наслідків реалізації запропонованої СПП.

У процесі СЕО метод застосовується для оцінки впливів і сприяння розробленню та порівнянню альтернатив.

Переваги:

- моделювання гідродинаміки, поширення шуму та розсіювання забруднюючих речовин набуло значного рівня розвитку; розроблені стандартні форми моделей, які можуть широко застосовуватися для аналізу прямих і кумулятивних впливів;
- моделювання особливо важливе для вивчення просторового та часового розподілу впливів.

Недоліки:

- використання моделей часто потребує дуже великих витрат ресурсів і затрат часу;
- точність моделі обмежується якістю даних, використаних при її створенні, калібруванні та розрахунках, а також припущеннями, закладеними в основу моделі;
- при створенні будь-якої моделі складно достовірно відобразити усі особливості природних систем;
- популярною є думка, що результати моделювання часто виявляються надмірно песимістичними, а також відносно легко піддаються маніпуляції;
- розроблення нової моделі, як правило, потребує значних витрат, кваліфікації, часу і, можливо, великої кількості вихідних даних; таке розроблення доречно насамперед у межах масштабних і складних проєктів, тому в багатьох випадках доцільно використовувати моделі, які вже застосовувалися раніше і отримали визнання.

§ 4.3. АНАЛІЗ ЗАІНТЕРЕСОВАНИХ СТОРІН

Метод дає можливість виявити заінтересовані сторони на основі простих критеріїв, які відображають заінтересованість і можливості участі різних груп у розробленні СПП та проведенні СЕО.

Заінтересованими є особи та соціальні групи, які мають прямий або непрямий інтерес до процесу планування та оцінки.

Важливо правильно оцінити взаємну залежність різних сторін і визначити механізми для їх залучення в процес СЕО. Систематичне виявлення заінтересованих сторін створює основу для більш повного розуміння потенціалу суспільства, який можна спрямувати на реалізацію цілей СПП.

Відповідно до традиційних поглядів, суб'єктами стратегічного планування є винятково його організатори та виконавці (іноді — групи впливу), а іншим заінтересованим сторонам відводиться пасивна роль об'єктів, на яких спрямовується стратегічна ініціатива. Метод суттєво розширює рамки традиційних поглядів. Виявлення заінтересованих сторін дає можливість більш ґрунтовно

проаналізувати інтереси сторін, їхні можливості та потенціал, який можна спрямувати на розроблення та реалізацію СПП, своєчасно виявити екологічні та соціальні ризики, що існують, та розробити ефективні методи управління ними.

У табл. 4.1 подані критерії виявлення заінтересованих сторін, адаптовані для цілей СЕО. Ці критерії можуть уточнюватися та вдосконалюватися залежно від особливостей процесів планування та оцінки і завдань, які ставляться перед розробниками СПП та експертами СЕО.

Таблиця 4.1. Критерії виявлення заінтересованих сторін

Критерій	Соціальну групу слід віднести до заінтересованої сторони, якщо:
Відповідальність	Реалізація СПП може призвести до виникнення юридичних, фінансових або інших зобов'язань розробника перед цією групою.
Вплив	Ця група може суттєво вплинути на досягнення цілей СПП, у тому числі зробити значний внесок в її реалізацію (матеріальний або нематеріальний) або, навпаки, загальмувати рішення, які приймаються.
Партнерство	Розробник постійно взаємодіє з цією групою.
Залежність	Ця група суттєво залежить від реалізації СПП, що, зокрема, пов'язано із задоволенням життєво важливих потреб або значним впливом на цю групу.
Представництво	Певна група має право представляти свої інтереси щодо СПП, закріплене законодавством або зумовлене традиціями та культурними особливостями.
Спрямованість	СПП спрямована на цю групу.

В аналіз слід включити, де це можливо, місцевий, регіональний, національний та міжнародний рівні, розглянути інтереси органів влади, громадянського суспільства та приватного сектору (обов'язковим є врахування думки тих соціальних груп, які потенційно можуть найбільше постраждати від погіршення стану довкілля).

У процесі СЕО метод застосовується на підготовчому етапі, а також, за потреби, на тих етапах СЕО, на яких є необхідними консультації із заінтересованими сторонами.

Переваги:

- аналіз заінтересованих сторін дає можливість якомога повніше залучити їх до процесу СЕО, що дасть можливість краще зрозуміти екологічну ситуацію в регіоні, виявити регіональні екологічні проблеми, які турбують заінтересовані сторони;
- отримати пропозиції щодо можливих альтернативних варіантів СПП і можливих заходів зі зменшення негативних впливів на довкілля;
- залучення заінтересованих сторін дає можливість уникнути можливих соціальних конфліктів, що потенційно негативно впливатимуть на довкілля;

- метод дає можливість зробити процес прийняття рішень більш прозорим і відкритим.
Недоліки:
- застосування методу може потребувати значних затрат часу та суттєвих витрат;
- у випадку недостатньо ретельного проведення аналізу деякі заінтересовані сторони не зможуть взяти участь у процесі СЕО.

§ 4.4. МЕТОДИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ

Участь громадськості слід розглядати як поступовий процес. Можна розглядати участь громадськості у вигляді сходинок. Перша сходинка — це інформування громадськості, друга — можливість коментувати рішення перед їх прийняттям, третя — спільна робота владних структур і громадськості над виробленням рішень. Загалом участь громадськості можна представити й у вигляді 5 етапів, кожному з яких відповідають певні методи:

- 1) інформування (методи: публікації, розсилки, прес-конференції, презентації, Інтернет);
- 2) консультації (методи: звернення, коментування документів, інтерв'ю, мережеві консультації, громадські слухання, опитування громадської думки, референдуми);
- 3) обговорення (методи: круглі столи, семінари, робочі групи, дискусії за допомогою засобів електронної комунікації);
- 4) спільне прийняття рішень (методи: переговори, спільні робочі групи, представництво громадськості в державних і міжвідомчих комітетах, консультативні комітети);
- 5) незалежне прийняття рішень (методи: діяльність громадських організацій, громадські ради, громадські ініціативи).

У цьому підрозділі представлені такі методи, які сприяють участі громадськості в процесі СЕО:

- друковані матеріали для збору коментарів і зауважень;
- презентації;
- Інтернет (мережеві консультації);
- анкети та форми для коментарів;
- опитування;
- громадські слухання;
- семінари;
- консультативний комітет.

Друковані матеріали для збору коментарів і зауважень

Друковані матеріали інформують у зрозумілій, легкій для сприйняття текстовій і графічній формі широке коло заінтересованих сторін про процес

розроблення СПП чи проведення СЕО. Друковані матеріали — найпростіший шлях оприлюднити інформацію про СПП та СЕО, а також сповістити громадськість про можливість участі в розробленні СПП та проведенні СЕО. Широко використовувані види друкованих матеріалів включають рекламні проспекти, листівки, інформаційні листки, брошури, доповіді (звіти), дослідження тощо. Вони можуть бути разовими або видаватися як серія (наприклад, інформаційні листки). Друковані матеріали можна роздавати або надсилати за спеціальним списком розсилки.

Друкована продукція, яка роздається або надсилається поштою, є найпростішим способом підвищення інформованості населення та отримання відгуків на будь-яке питання або пропозицію. Вид і обсяги друкованої продукції, які найбільше відповідають цілям залучення громадськості до процесу прийняття рішень, визначають з урахуванням бюджету та обсягів використання інших інструментів і методів інформування.

Презентації

Цей метод застосовується, коли потрібно забезпечити інформаційну підтримку СПП і підвищити поінформованість громадськості з певних питань. Презентації можуть бути інтерактивними і використовуватися на форумах, семінарах, виставках, конференціях та інших заходах. Презентації дають можливість для зворотного зв'язку. На інтерактивних презентаціях можуть використовувати спеціальні дошки, карти або чисті аркуші паперу, на яких учасники можуть записувати свої ідеї, пропозиції, коментарі та запитання.

Презентації допомагають інформувати про конкретні аспекти СПП. Цей метод сприяє взаємодії з громадськістю, зокрема збору пропозицій, які можуть бути використані під час розроблення СПП та проведення СЕО.

У процесі підготовки та організації презентації виділяють такі кроки:

- обрання такої дати та місця проведення, коли кількість учасників буде максимальною (зазвичай вихідні або офіційні свята, торгові центри, публічні місця);
- визначення кількості презентацій, потрібних для представлення деталей питання, що розглядається;
- організація презентації у велелюдному місці, де можуть бути представники соціальних груп, найбільше зацікавлені в питанні, яке презентується;
- інформування про подію з акцентом на питанні, яке буде розглядатися;
- інформування про проведення презентації;
- залучення координаторів (волонтерів) для спрощення процедури участі громадськості та відповідей на питання;
- упорядкування відгуків і пропозицій та оприлюднення результатів.

Інтернет / мережеві консультації

Для інформаційного забезпечення або отримання відгуків і коментарів за допомогою Інтернет-консультацій зазвичай використовують сайт в Інтернеті,

інформація на якому має постійно оновлюватися. За допомогою Інтернету можуть бути розроблені більш інтерактивні форми участі, наприклад, он-лайн форуми або групи обговорення.

Технічно мережеві консультації можуть бути представлені такими можливими інструментами:

- HTML-сторінка з посиланнями на документи, зображення, графіку та звукові файли;
- спеціальна адреса електронної пошти, на яку можуть бути надіслані коментарі та пропозиції;
- форми опитування, які виявляють громадську думку з певних питань (з можливістю надіслати заповнені форми факсом або електронною поштою);
- віртуальні тематичні зустрічі з використанням можливостей чат-форуму;
- веб-трансляції зустрічей і подій, тобто аудіо- та відеомовлення за допомогою Інтернету;
- Інтернет може доповнювати традиційні методи, але не може їх замінити.

Мета створення веб-сайту повинна бути чітко сформульована, інформація має бути точною й своєчасною. Ще до створення сайту слід оцінити витрати на оновлення інформації та технічну підтримку сайту та передбачити їх у бюджеті. Також потрібно вирішити такі питання:

- підтримувати сайт самостійно чи використовувати зовнішні джерела;
- які мережеві методи будуть використовуватися;
- який рівень підготовки персоналу є необхідним.

Анкети та форми для коментарів

Анкети є основним інструментом збору інформації. Після розроблення анкети потрібно протестувати, щоб переконатися, що питання анкети є зрозумілими та достатньо простими. Перевагою анкет є те, що вони дають можливість поставити одні й ті ж питання кожному респонденту. Це збільшує достовірність результатів. Анкети можуть заповнювати за допомогою особистого й телефонного опитування, форм для самостійного заповнення, поштових розсилок або в режимі он-лайн. Анкети можуть поширюватися електронною поштою, звичайною поштою або факсом. Заповнені анкети можуть бути зібрані на семінарі або надіслані респондентам після семінару. Стадії анкетування:

- Підготовка питань. Ці питання мають бути лаконічними.
- Перевірка питань у невеликих пілотних групах з метою визначення їх об'єктивності, простоти та зрозумілості. Формулювання питань має бути чітким, щоб уникнути непорозумінь.
- На початку анкети потрібно вказати її мету.
- В анкету потрібно внести такі характеристики респондентів, як стать, вік, місце проживання, освіта тощо для подальшої можливості екстраполяції результатів та (або) врахування цих даних у списку розсилки.
- Розсилка анкет. Якщо в бюджеті є кошти, варто забезпечити респонденту можливість безкоштовної відповіді для збільшення кількості відповідей

(наприклад, додати до конверта, що надсилатиметься респонденту, конверт зі зворотньою адресою та марками).

- Оформлення та оприлюднення результатів.

Опитування

Опитування — це метод збору інформації від певної групи людей.

Опитування може бути використане для збору інформації загального характеру, інформації від великої аудиторії або отримання певних даних через опитування цільових груп. Опитування може бути націлене на пошук інформації кількісного (цифри та факти) та якісного (думки та оцінки) характеру. Для збору інформації в процесі опитування використовують анкети, які можуть бути заповнені за допомогою особистих інтерв'ю, письмових форм для заповнення, телефонного або електронного опитування.

Репрезентативне опитування, в якому використовується велика, випадковим чином визначена вибірка, зазвичай пов'язане з великими витратами. Дрібномасштабні інтерв'ю з випадковою вибіркою та добровольцями характеризуються порівняно незначними витратами. Однак вони можуть не дати результатів, які могли б бути узагальнені за межами певної групи респондентів.

Опитування призначені для збору інформації щодо певного питання або стратегічного документа. Результати опитувань дають можливість отримати інформацію про демографічну структуру населення та думки певної групи людей. Важливими в організації та проведенні опитування є такі кроки:

- Щоб уникнути повторення, з'ясуйте, що вже відомо і чи проводиться або заплановане опитування, яке має стосунок до справи. Визначте масштаб опитування.
- Поговоріть з розробником і відповідними представниками влади, щоб детальніше з'ясувати питання.
- Визначте, яким способом буде зібрана інформація.
- Визначте Вашу цільову аудиторію. Яким чином Ви будете проводити вибірку? Як Ви переконаєтеся, що опитування відображає думки групи?
- Проведіть пілотне опитування, щоб переконатися, що питання є зрозумілими.
- Проведіть опитування.
- Впорядкуйте результати та проведіть їх аналіз, підготуйте звіт.
- Надайте доступ до звіту для респондентів, відповідних органів влади та ЗМІ.

Громадські слухання

Громадські слухання є офіційним способом представлення та обміну інформацією й поглядами щодо запропонованої СПП. Зазвичай офіційні гро-

мадські слухання є найбільш ефективними, коли їх поєднують з такими менш офіційними формами зустрічей, як неформальне зібрання та організація групової роботи.

У процесі проведення громадських слухань мають бути реалізовані такі дії:

- чітко визначити мету громадського зібрання та питання для обговорення;
- описати, яку роль громадське слухання відіграє в процесі СЕО. Чітко зрозуміти, якою мірою отримані висновки можуть вплинути на результат процесу;
- офіційно поінформувати про громадське слухання;
- надіслати запрошення кожній особі, яка наполягала на проведенні громадського слухання;
- скласти ретельний розклад презентацій розробників СПП, експертів СЕО та заінтересованих груп;
- підготувати та оприлюднити звіт про громадське слухання.

Семінари

Семінар — це структурований форум, учасники якого запрошені для спільної роботи в групі (або групах) з метою оцінювання певного питання або проведення етапу СЕО.

Семінар має бути структурованим, що передбачає обговорення у великих і малих групах. Метою семінару є зібрання разом учасників радше для того, щоб знайти шляхи вирішення конфліктів і формування спільної думки щодо оцінки, ніж для надання інформації та отримання відповідей на запитання. Семінари можуть проводитися для представників певної заінтересованої групи, наприклад, представників громадських організацій чи експертів з питань довкілля.

Проведення семінарів потребує модератора (посередника), який має сприяти залученню до обговорення всіх учасників. Тому семінари — це механізми участі, які є найбільш відповідними для невеликих груп учасників.

На семінарі може бути використано все розмаїття інструментів участі громадськості, у тому числі зазначених у цьому посібнику.

Результатом семінару має бути звіт, в якому слід зазначити всі думки, пропозиції або висновки, які були спільно розроблені та схвалені усіма учасниками.

Консультативний комітет

Консультативні комітети — це експертні групи та урядові й неурядові інститути, які мають досвід у певній сфері діяльності або заінтересовані в розробленні та реалізації СПП.

У процесі консультацій вони можуть порадишити внести відповідні зміни до СПП або рекомендувати вжити певних заходів.

Незважаючи на подібність до робочих груп, консультативні комітети функціонують як постійна структура, тоді як робочі групи, як правило, створюються на короткостроковій основі та фокусуються на розробленні конкретної пропозиції.

Консультативні комітети надзвичайно важливі для залучення представників громадськості, особливо фахівців з необхідним досвідом, до складних, суперечливих або важливих процесів розроблення СПП та проведення СЕО.

Комітети — це не групи лобіювання. Вони мають важливе громадське призначення, яке є вищим, ніж інтереси окремих соціальних груп.

Функціонування комітетів стає ефективнішим, коли їх роль і завдання чітко визначаються ще до прийняття рішення про склад комітету. Необхідно також визначити умови членства в комітеті. Для підтримання діяльності мають бути виділені ресурси.

Комітет має бути поінформований про хід діяльності, результати консультацій, висновки розробника СПП та осіб, які приймають рішення, та зміни в політиці, які можуть вплинути на роль комітету.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Які дві основні групи методів застосовують у процесі СЕО?
2. Які методи застосовуються для визначення сфери охоплення СЕО? Опишіть один з цих методів і вкажіть його переваги та недоліки.
3. Які методи застосовуються для оцінки екологічної ситуації в регіоні? Опишіть один з цих методів і вкажіть його переваги та недоліки.
4. Який метод застосовується для оцінки відповідності цілей СПП національним і регіональним екологічним цілям? Опишіть цей метод і вкажіть його переваги та недоліки.
5. Які методи застосовуються для оцінки впливу СПП на довкілля? Опишіть один з цих методів і вкажіть його переваги та недоліки.
6. Які методи застосовуються для оцінки альтернативних варіантів? Опишіть один з цих методів і вкажіть його переваги та недоліки.
7. Які методи використовуються для оцінки кумулятивного впливу на довкілля? Опишіть один з цих методів і вкажіть його переваги та недоліки.
8. Який метод застосовується для виявлення заінтересованих сторін? Опишіть цей метод і вкажіть його переваги та недоліки.
9. Які методи участі громадськості застосовуються в процесі СЕО? Опишіть один з цих методів і вкажіть його переваги та недоліки.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берданова О. Стратегічне планування. Навчальний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко, В. Тертичка. — Л. : ЗУКЦ, 2008. — 138 с.
2. Директива 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм. — Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/33314
3. Дюсик И. Стратегическая экологическая оценка концепций регионального развития. Том 1: методология / Ири Дюсик, Даниэль Росеки, Войцех Выналек. — Министерство экологии Чешской Республики. Режим доступа: http://archive.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalAssessment/pdf/Czech_SEA_Meth_RU.pdf
4. Звіт про стратегічну екологічну оцінку. Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року : проект. — Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/strateg>
5. Карамушка В. І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проектну діяльність) : практ. посібник / Віктор Карамушка. — К. : К.І.С., 2012. — 138 с.
6. Національна Стратегія для впровадження СЕО та реалізації вимог СЕО Протоколу ЄЕК ООН : Україна (травень 2006 р.), 2006. — С. 31. — Режим доступу: http://www.unecese.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/SEA_CBNA/Ukraine_strategy_uk.pdf
7. Оценка требуемого содействия увеличению потенциала для реализации Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке в Республике Украина : страновой обзор / Региональный экологический центр для стран Центральной и Восточной Европы (РЭЦ). — К., 2004. — 29 с.
8. Пособие по применению Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке. Заключительная версия (февраль 2011 г.). Организация Объединенных Наций и Региональный Экологический Центр по Центральной и Восточной Европе. — 2011. — 273 с. — Режим доступу : http://www.unecese.org/fileadmin/DAM/env/eia/sea_manual/documents/SEA_Manual_final_Feb2011_ru.pdf
9. Протокол по стратегической экологической оценке к Конвенции об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте. — Киев. — 21 мая 2003 года. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_b99
10. Протокол по СЭО. Изначальное развитие потенциала в некоторых странах бывшего СССР [Электронный ресурс] / Региональный экологический центр

- для Центральної і Східної Європи [The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe]. — 22 с. — Режим доступу : <http://europeandcis.undp.org/home/show/AF31C3AE-F203-1EE9BB19582 CD541B 88C>
11. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону : практичний посібник / [Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г. та ін.] ; за ред. І. Санжаровського. — К. : К.І.С., 2008. — 214 с.
 12. Стратегическая экологическая оценка: Ориентированный на практику курс обучения для директивных органов, сотрудников министерств и ведомств, консультантов и представителей НПО : Учебное пособие. — GTZ. — 65 с.
 13. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року : проект. — Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/strateg>
 14. Стратегия устойчивого развития Джанкойского района на период до 2020 года. — Джанкой: ПРООН, 2009. — Режим доступу : http://www.undp.crimea.ua/img/content/file/strategies/strat2017_dzh_upd.pdf
 15. Хотулева М. В. Стратегическая экологическая оценка для развития регионального и муниципального планирования: пособие для практиков / [М. В. Хотулева, Е. В. Пивцакова, В. Н. Виниченко и др.]. — М. : Эколайн, 2006. — 61 с.
 16. Черп О. М. Экологическая оценка и экологическая экспертиза / [О. М. Черп, В. Н. Виниченко, М. В. Хотулёва и др.]; [3-е изд.] — М. : Эколайн, 2000. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/804759>
 17. Applying Strategic Environmental Assessment: Good Practice Guidance for Development Co-operation. DAC Guidelines and Reference Series / OECD. — 2006. — 180 p. — Режим доступу : http://www.oecd-ilibrary.org/development/applying-strategic-environmental-assessment_9789264026582-en
 18. Handbook of strategic environmental assessment / ed. by B. Sadler [et al.]. — London : Earthscan, 2011. — 621 p.
 19. Noble B. Regional Strategic Environmental Assessment (R-SEA). Methodological Guidance and Good Practice / Bram Noble, Jill Harriman. — Canada : University of Saskatchewan, 2008. — 59 p.
 20. Strategic Environmental Assessment of Policy, Plan and Program Proposals : CIDA Handbook. Canadian International Development Agency. — 2004. — 19 p.
 21. Strategic Environmental Assessment: The Cabinet Directive on the Environment Assessment of Policy, Plan and Program Proposals: Guidelines for Implementing the Cabinet Directive. — Ottawa : Privy Council Office and Canadian Environment Assessment Agency, 2010. — 13 p.

ГЛОСАРІЙ

Вигоди (англ. benefits) — результат використання ресурсів, що стосуються СПП. Вигоди можуть полягати в задоволенні базових потреб (наприклад, потреб у харчуванні, житлі або безпеці), збільшенні ресурсів (наприклад, зростання доходів, активів, заощаджень або рівня кваліфікації), поліпшенні соціального стану (наприклад, підвищення освітнього рівня, статусу або набуття політичної влади) та покращенні стану довкілля.

Вплив на довкілля (англ. environmental impact) — це будь-які наслідки для довкілля (позитивні або негативні), у тому числі для здоров'я населення, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту, природних об'єктів, матеріальних активів, культурної спадщини, та взаємодія цих чинників.

Геоінформаційна система (ГІС) — комп'ютерна система, що забезпечує можливість використання, збереження, редагування, аналізу та відображення географічних даних. ГІС дає можливість поєднати модельне зображення території (електронне відображення карт, схем, космо- та аерозображень земної поверхні) з інформацією табличного типу (різноманітні статистичні дані, списки, економічні показники тощо).

Громадськість — одна або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з чинним законодавством України або практикою.

Довкілля — середовище існування людини, яке включає:

- 1) природне середовище (сукупність біотичних та абіотичних умов життя);
- 2) квазіприродне середовище («друга природа», породжена агротехнікою);
- 3) штучне середовище (архітектурне середовище, транспорт, технологічне обладнання, середовище речей, синтетичні матеріали тощо);
- 4) соціальне середовище (економічна забезпеченість, безпека, громадянські свободи, можливість вільного спілкування, можливість користуватися культурними та матеріальними цінностями тощо).

Від тлумачення змісту терміна (ототожнення його з природою чи більш широке розуміння) залежать світоглядні та політичні підходи до розв'язання сучасних екологічних проблем.

Завдання — конкретизація поставлених цілей, що передбачає, як правило, конкретні часові межі. Завдання, на відміну від цілей, є конкретними та обмеженими в часі напрямками дій щодо досягнення стратегічних цілей.

Заінтересована громадськість — громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, або яка має заінтересованість у цьому процесі; для цілей цього визначення неурядові організації, які сприяють охороні довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають заінтересованість.

Заінтересовані сторони (англ. stakeholders) — групи осіб або особи, які мають інтерес, залучені або перебувають під впливом політики чи плану уряду, громади або підприємства. Цей термін поширюється на групи, організації (формальні та неформальні, державні та громадські) та осіб, яким належить важлива «частка» у процесі регіонального розвитку та управління, незалежно від того, якою саме є ця частка.

Залишковий вплив (англ. residual impact) — вплив, що залишається після застосування заходів зі зменшення впливу на довкілля.

Збалансований (сталий) розвиток (англ. sustainable development) — це: 1) такий розвиток, який дає змогу задовольнити потреби нинішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби (визначення Комісії Брундтланд); 2) такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність нинішніх і майбутніх поколінь.

Термін «збалансований розвиток» дає можливість наголосити на необхідності постійно знаходити «розумний» баланс між економічною, соціальною та екологічною складовими розвитку, не віддаючи переваги якійсь одній складовій.

Оскільки є труднощі із забезпеченням адекватного перекладу слова «sustainable», окрім прикметника «збалансований», вживаються інші прикметники, наприклад, «сталий», «стійкий», «гармонійний», «такий, що підтримує». Разом з тим, словосполучення «сталий розвиток», яке застосовується в нормативно-правій базі України, є оксимороном (з давньогрецької — «дотепна дурість») — сполученням слів з протилежним змістом, оскільки слово «сталий» асоціюється з постійністю і незмінністю, а «розвиток», відповідно до визначення, передбачає наявність змін.

Зменшення впливів (англ. mitigation) — ліквідація, зменшення або контроль несприятливих екологічних наслідків стратегії, плану, програми чи проекту, зокрема відшкодування будь-якої шкоди довкіллю, заподіяної внаслідок реалізації таких ініціатив.

Екологічна оцінка (англ. environmental assessment, EA) — процес систематичного аналізу та оцінки екологічних наслідків запланованої діяльності, консультацій із заінтересованими сторонами, а також урахування результатів цього аналізу та консультацій у плануванні, проектуванні, схваленні та здійсненні цієї діяльності.

Індикатори (показники) — характеристики, що дають можливість вимірювати зміни будь-якого параметру процесу, що контролюється, і реєструвати ступінь досягнення визначених цілей і завдань.

Інтеграція (від лат. integrum — ціле, integratio — відновлення) — об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи.

Кумулятивний вплив — вплив, який виникає внаслідок спільної дії декількох факторів, розподілених у просторі, або внаслідок дії одного фактора, розподіленого в часі.

Моніторинг — 1) систематичний контроль (стеження) за станом і тенденціями розвитку природних, техногенних і суспільних процесів з використанням наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів; 2) процес, який передбачає регулярний збір і фіксацію даних для відстеження основних елементів реалізації проекту (програми) протягом терміну його дії.

Оперативні цілі — конкретні, обмежені в часі алгоритми дій щодо досягнення стратегічних цілей. Сукупність оперативних цілей складає стратегічну ціль. Фактично це проекти, що демонструють, як слід проводити зміни, та визначають стратегічні цілі кількісно, визначають терміни виконання, конкретних виконавців, результат виконання, обсяги та джерела фінансування, конкретні заходи.

Охорона довкілля (англ. environmental protection) — діяльність, спрямована на раціональне використання природних ресурсів, збереження особливо цінних та унікальних природних комплексів і забезпечення екологічної безпеки.

Оцінка — це епізодичний аналіз процесу реалізації програми (найчастіше — окремого її компонента), спрямований на коригування програми під час її реалізації для підвищення ефективності впливу. Оцінка є складовою процесу моніторингу.

Оцінка впливу на навколишнє середовище (англ. environmental impact assessment, EIA) — процедура систематичного дослідження можливих наслідків впливу будівництва та реконструкції різних об'єктів на довкілля на стадії проектування.

Оцінювання — 1) з'ясування реалій реалізації стратегічного плану та його основних дійових осіб, критерії, процедури й інструменти виконання завдань і досягнення стратегічних цілей; 2) систематичний та об'єктивний аналіз поточної чи завершеної роботи з виконання певного інтервенційного заходу з розвитку, його будови, впровадження та результатів. У контексті розвитку оцінювання означає процес визначення цінності або значущості інтервенційного заходу, тобто того, що працює, або того, що не працює і чому.

План — це набір спрямованих на реалізацію певної політики (стратегії, програми) скоординованих і пов'язаних заходів з визначеними цілями, засобами, строками виконання та наявними ресурсами. Детальний план також передбачає розподіл відповідальності за виконання планованих заходів.

Пріоритет (від лат. prior — перший, старший) — першочерговість у здійсненні діяльності. Є наслідком суперечності між нагальними потребами та наявними ресурсами, які завжди обмежені. Визначення пріоритетів діяльності є основним елементом розроблення стратегії управлінських дій.

Програма — затверджений у встановленому порядку комплекс взаємоузгоджених за термінами, ресурсами та виконавцями заходів, спрямованих на розв'язання певної проблеми (комплексу проблем). У програмі визначаються цілі програми, завдання, заходи, показники оцінки діяльності та джерела фінансування. Державні програми поділяються на загальнодержавні програми, які спрямовуються на вирішення проблем розвитку держави або значної кількості її регіонів, мають довготерміновий період виконання та виконують-

ся центральними і місцевими органами виконавчої влади, та інші програми, метою яких є вирішення окремих проблем розвитку економіки і суспільства, проблем розвитку окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки.

Політика — 1) цілеспрямована діяльність, що передбачає прийняття відповідальних рішень; 2) мистецтво управління державою; 3) сфера діяльності, в якій реалізуються відносини між класами, націями та іншими соціальними групами, стрижнем якої є завоювання, утримання і використання державної влади.

Політика державна — напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем.

Регіональна стратегія розвитку — стратегічний план розвитку регіону, що визначає цілі, завдання, пріоритети, напрям сталого економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя на середньостроковий та довгостроковий періоди.

Розвиток — особливий тип змін, характерними рисами якого є необоротність, спрямованість і закономірність змін. Внаслідок розвитку виникає новий якісний стан системи, пов'язаний зі змінами її структури.

Синергія (від грец. *synergos* — (syn) разом; (ergos) діючий, дія) — це сумарний ефект, який полягає в тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у вигляді простої їх суми.

Складові довкілля — аспекти довкілля, які є важливими з огляду на їх екологічну, наукову, ресурсну, соціально-економічну, культурну, естетичну або духовну цінності. Природними складовими довкілля можуть бути атмосферне повітря, водні ресурси, земельні ресурси, відходи, біорізноманіття тощо; соціокультурними — економіка, енергетика, транспорт, здоров'я населення, традиційне природокористування, культурна спадщина тощо.

Стратегічна екологічна оцінка (англ. *strategic environmental assessment, SEA*) — це: 1) систематичний процес виявлення екологічних факторів і можливих екологічних наслідків пропонованих стратегій, планів і програм (СПП) та їх врахування під час прийняття рішень, які стосуються цих СПП; 2) оцінка ймовірного впливу на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, яка складається з визначення сфери охоплення та підготовки екологічного звіту, забезпечення участі громадськості та проведення консультацій і врахування екологічного звіту й результатів участі громадськості і консультацій у плані або програмі (Протокол про СЕО).

Стратегічна ціль — бажаний результат цілеспрямованої діяльності в розв'язанні основної проблеми з оптимальним використанням ресурсів. Досягнення стратегічної мети є способом розв'язання проблеми чи реалізації можливості.

Стратегічне планування — це процес планування майбутньої діяльності регіону, територіальної громади чи організації. Це здійснення усвідомленого вибо-

ру: цілей та завдань, найдієвішого способу досягнення цілей та завдань і засобів розв'язання проблем (та (або) реалізації можливостей), а також бажаного сценарію подій з можливістю свідомо впливати на цей сценарій упродовж процесу його реалізації. Стратегічне планування зосереджене на питаннях майбутнього, на забезпеченні довготривалої діяльності регіону, територіальної громади чи організації в умовах змінного середовища.

Стратегія — довгостроковий план діяльності, спрямований на досягнення певної мети. Стратегія як спосіб дій стає необхідною в ситуації, коли для прямого досягнення основної мети недостатньо наявних ресурсів. Завданням стратегії є ефективне використання наявних ресурсів для досягнення основної мети.

Участь — процес залучення людей до питань, які є важливими для них (або можуть бути важливими).

Цілі — відображення усвідомлених потреб і особливо інтересів, ідеальний прообраз можливих шляхів і засобів їх задоволення. Цілі виконують у житті людей спонукальні, стимулюючі та регуляторні функції. В управлінні цілі є найбільш операційними, зорієнтованими на практику; це свого роду цілі-завдання.

Ярусність (англ. tiering) — ієрархічність рівнів прийняття рішень. Ґрунтується на припущенні, що рішення, прийняті на більш високому рівні управління (наприклад, на рівні політики або стратегії), визначають структуру рішень на нижчих рівнях (наприклад, на рівні плану чи програми або ж на нижчому адміністративному рівні — регіональному чи місцевому).

SWOT-аналіз — метод аналізу ситуацій, що ґрунтується на оцінці сильних сторін (strengths), слабких сторін (weaknesses), можливостей (opportunities) та загроз (threats) ситуації. Широко застосовується в процесі стратегічного планування. Проводиться на основі експертних оцінок і може здійснюватися за якісними, кількісними чи комбінованими (якісно-кількісними) критеріями. У контексті регіонального розвитку:

- сильні сторони — це внутрішній потенціал чи ресурс регіону, що може зумовити формування конкурентної переваги;
- слабкі сторони — це види діяльності, ресурси, обставини, які використовуються на рівні регіону неефективно або не за призначенням;
- можливості — це конкурентні переваги та зовнішні шанси, які можна було б використати для досягнення стратегічних цілей розвитку регіону та залучення інвестицій;
- загрози — це будь-які процеси або явища, зовнішні обмеження, які перешкоджають руху в напрямі досягнення місії та цілей розвитку регіону.

ДОДАТКИ

Додаток А

ОЦІНКА ВПЛИВІВ НА ДОВКІЛЛЯ: КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК

	Вплив	Так	Ймо-вірно	Ні	Змен-шення впливу
1.	Земля. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
1.1.	– нестабільність літогенної основи або зміни в геологічній структурі				
1.2.	– зміни в геологічній структурі				
1.3.	– порушення, переміщення, ущільнення або повне покриття ґрунту				
1.4.	– зміни в топографії або в характеристиках рельєфу поверхні				
1.5.	– порушення, покриття або модифікацію будь-яких унікальних геологічних або фізичних характеристик території				
1.6.	– будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів (у межах території або поза нею)				
1.7.	– зміни у відкладенні або ерозії пляжних пісків і такі зміни в процесах замулення, відкладення осадів або ерозії, що можуть змінити річища річок чи струмків або ж дно озера, затоки чи моря				
1.8.	– появу для людини або матеріальних об'єктів таких геологічних загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші загрози?				
2.	Повітря. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
2.1.	– суттєві викиди забруднюючих речовин				
2.2.	– погіршення якості атмосферного повітря				
2.3.	– появу неприємних запахів				
2.4.	– зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату				

Продовження додатку А

	Вплив	Так	Ймо- вірно	Ні	Змен- шення впливу
2.5.	– посилення наявного чи планованого погіршення якості повітря?				
3.	Вода. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
3.1.	– зміни наземних водотоків або зміни швидкості чи напрямку течії в прісних і морських водах				
3.2.	– зміни рівня абсорбції, характеру дренажної мережі або швидкості й обсягів стоку поверхневих вод				
3.3.	– зміни напрямків або швидкості течії поверхневих вод				
3.4.	– зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкта				
3.5.	– скиди у поверхневі води або ж будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема, але не обмежуючись такими показниками, як температура, розчинений кисень або прозорість)				
3.6.	– зміни напрямку або потужності потоків підземних вод				
3.7.	– зміну обсягів підземних вод внаслідок як прямого забору води, так і внаслідок порушення водоносних горизонтів				
3.8.	– значне зменшення об'єму вод, що використовуються для водопостачання населення				
3.9.	– появу для людей і матеріальних об'єктів таких загроз, як паводки або припливні хвилі?				
4.	Рослинний світ. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
4.1.	– зміни в кількості видів рослин або чисельності будь-якого виду рослин (зокрема, дерева, кущі, трав'яні рослини, зернові культури та водні рослини)				
4.2.	– зменшення кількості будь-яких унікальних, рідкісних або видів рослин (зокрема, видів, занесених до Червоної книги), що зникають				
4.3.	– привнесення нових видів рослин на певну територію або створення перепон для нормального відтворення видів, що існують				
4.4.	– зменшення посівних площ будь-яких зернових культур?				

Продовження додатку А

	Вплив	Так	Ймо- вірно	Ні	Змен- шення впливу
5.	Тваринний світ. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
5.1.	– зміни в кількості видів тварин або чисельності будь-якого виду тварин (птахів; наземних тварин, у тому числі рептилій; риб і ракоподібних; бентосних організмів чи комах)				
5.2.	– зменшення кількості будь-яких унікальних, рідкісних видів тварин або видів тварин, що зникають (зокрема, видів, занесених до Червоної книги)				
5.3.	– привнесення нових видів тварин на певну територію або створення перепон для руху та міграцій наявних видів тварин				
5.4.	– порушення або деградацію середовищ існування водних видів тварин (риб, ракоподібних, дельфінів тощо)?				
6.	Шум. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
6.1.	– посилення наявного рівня шуму				
6.2.	– підвищення рівня шумового впливу на людей?				
7.	Світло. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
7.1.	– появу нових джерел світла або спалахів?				
8.	Використання землі. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
8.1.	– суттєві зміни в чинній або планованій практиці використання земель				
8.2.	– конфлікти з прийнятими екологічними планами або цілями громади, яка проживає на території впровадження ініціативи				
8.3.	– конфлікт з прийнятим генеральним планом територіального розвитку?				
9.	Природні ресурси. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
9.1.	– підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів				
9.2.	– суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?				

Продовження додатку А

	Вплив	Так	Ймо- вірно	Ні	Змен- шення впливу
10.	Ризики. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
10.1.	– виникнення ризиків вибухів або вивільнення небезпечних речовин (зокрема, але не обмежуючись розливами нафти, забрудненням пестицидами, хімікатами або радіоактивними речовинами) під час аварій або нещасних випадків				
10.2.	– перешкоди для реалізації планів дій у надзвичайних ситуаціях або планів евакуації?				
11.	Населення. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
11.1.	– зміни в розміщенні, розповсюдженні, щільності або рівні відтворення населення на будь-якій території				
11.2.	– створення можливостей для збільшення чисельності населення порівняно з чисельністю населення, яке зараз проживає на території планованої стратегічної ініціативи?				
12.	Житло. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
12.1.	– вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?				
13.	Транспорт. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
13.1.	– суттєві зміни у транспортних потоках				
13.2.	– вплив на чинну систему паркування або зростання попиту на нові місця паркування				
13.3.	– суттєвий вплив на транспортну систему, що існує				
13.4.	– зміни схеми транспортних потоків або руху людей та/або товарів, що існує				
13.5.	– зміни в перевезеннях водним, залізничним або повітряним транспортом				
13.6.	– підвищення рівня безпеки руху для автомобільного транспорту, велосипедистів або пішоходів?				
14.	Державні служби. Чи може стратегічна ініціатива спричинити вплив на державні служби або призвести до їх зміни чи створення нових структур у таких галузях:				
14.1.	– протипожежна охорона				
14.2.	– охорона правопорядку				

Продовження додатку А

	Вплив	Так	Ймо- вірно	Ні	Змен- шення впливу
14.3	– шкільна освіта				
14.4	– парки або інші рекреаційні об'єкти				
14.5	– підтримка об'єктів громадського користування, у тому числі дороги				
14.6	– інші державні служби?				
15.	Енергетика. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
15.1.	– споживання значних обсягів палива або енергії				
15.2.	– суттєве зростання попиту на енергію, що перевищує можливості наявних джерел, або ж потребу в нових джерелах енергії?				
16.	Комунальні послуги. Чи може стратегічна ініціатива призвести до появи потреби в нових системах комунальних послуг або до суттєвого впливу на комунальні послуги в таких сферах:				
16.1.	– постачання енергії та газу				
16.2	– системи зв'язку				
16.3.	– водопостачання				
16.4.	– каналізація				
16.5.	– поводження з відходами?				
17.	Здоров'я населення. Чи може проектна діяльність спричинити:				
17.1.	– появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей (за винятком ментальних)				
17.2.	– потрапляння людей під вплив потенційних загроз для здоров'я?				
18.	Естетичність. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
18.1.	– перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів				
18.2.	– появу естетично непривабливих місць				
18.3.	– руйнування пам'яток природи (наприклад, дерев, геологічних пам'яток або місцевих пам'яток), які є естетично привабливими				
18.4.	– інші негативні естетичні аспекти?				
19.	Рекреація. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
19.1.	– будь-який вплив на кількість або якість рекреаційних можливостей, які існують?				

Продовження додатку А

	Вплив	Так	Ймо- вірно	Ні	Змен- шення впливу
20.	Культура. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
20.1.	– зміни або руйнування місць археологічних знахідок				
20.2.	– фізичний або естетичний вплив на історичні споруди чи об'єкти				
20.3.	– фізичні зміни, які могли б вплинути на унікальні етнічні культурні цінності				
20.4.	– обмеження використання релігійних або сакральних об'єктів на території потенційного впливу?				
21.	Інше. Чи може стратегічна ініціатива спричинити:				
21.1.	– суттєве порушення якості природного середовища				
21.2.	– руйнування важливих об'єктів, що характеризують основні доісторичні та історичні періоди розвитку територій України				
21.3.	– появу можливостей досягнення короткострокових екологічних цілей, які ускладнюватимуть досягнення довгострокових екологічних цілей у майбутньому				
21.4.	– такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі собою будуть незначними, але сукупна дія яких призведе до значного негативного ефекту (кумулятивного)				
21.5.	– вплив на довкілля, який може призвести до значного негативного прямого чи опосередкованого впливу на людей?				

Навчальне видання

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА

навчальний посібник

додаток: компакт-диск

Підписано до друку 25.10.2014. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Умов. друк. арк. 7,10.

Видавництво «К.І.С.»

04080 Київ–80, а/с 1, тел. (044) 462 52 69,

<http://books.dovidka.com.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК, №677 від 19.11.2001 р.

Надруковано ТОВ «Дорадо-Друк»
09000, м. Сквиря, вул. Щорса, 7
(044) 501 75 69

www.doradoalliance.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 2600 від 01.09.2006 р.

Проект «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП, www.ebed.org.ua) розрахований на п'ять років (2010–2015 рр.) та впроваджується Конференційною радою Канади (www.conferenceboard.ca) за фінансової підтримки Уряду Канади.

Метою Проекту РЕОП є сприяння стійкому розвитку областей і міст України шляхом розбудови спроможності місцевої влади до планування соціально-економічного розвитку територій із використанням інструментів кількісного аналізу та прогнозування.

Пілотними територіями Проекту РЕОП є Дніпропетровська та Львівська області, а також шість міст України (Львів, Червоноград, Дрогобич, Нікополь, Кривий Ріг та Дніпропетровськ). Комплексний аналіз соціально-економічного розвитку, на основі результатів демографічного, економічного та бюджетного прогнозування, кластерного аналізу економіки та бенчмаркінгу (порівняльного аналізу), що виконується в межах Проекту РЕОП, дає можливість визначити обґрунтовані пріоритети та скласти реалістичні плани економічного розвитку вищезазначених міст та областей України, що, зрештою, сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

У межах Проекту РЕОП представники органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної виконавчої влади вивчають кращий досвід Канади щодо місцевого та регіонального розвитку. Завдяки напрацюванням Проекту місцева влада може обґрунтовано відстоювати інтереси територіальних громад перед Урядом України та підвищувати ефективність їхньої роботи із залучення інвестицій, кредитів та ресурсів міжнародної технічної допомоги для забезпечення сталого розвитку областей та міст України.

Canada

Government
of Canada

Gouvernement
du Canada

Видання цього посібника здійснено в межах Проекту міжнародної технічної допомоги «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України», що впроваджується Конференційною радою Канади за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст цього документа є виключно думкою його авторів та необов'язково виражає офіційну позицію Уряду Канади.

